

**”It’s about machines like me and people like you and our future
together”**

Relationen mellan människa och robot i Ian McEwans *Machines Like Me* (2019)

Jessica Gröning

Matrikelnummer 38690

Avhandling pro gradu i litteraturvetenskap

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Handledare: Katarina Båth

Åbo Akademi 2021

Åbo Akademi – Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Litteraturvetenskap	
Författare: Jessica Gröning	
Avhandlingens titel: "It's about machines like me and people like you and our future together". Relationen mellan människa och robot i Ian McEwans <i>Machines Like Me</i> (2019)	
Handledare: Katarina Båth	
Abstrakt: Den här avhandlingen undersöker hur relationen mellan människa och robot skildras i Ian McEwans science fiction-roman <i>Machines Like Me</i> (2019). Syftet är att analysera vilka frågor som väcks genom robotens närvaro och vilken funktion robotmotivet har i berättelsen. Moraliska frågor om vad mänsklighet innebär och vad som är rätt och fel är också centrala för min avhandling. Vidare är jag intresserad av vilka konsekvenser det faktum att en av huvudpersonerna är robot får för romanfigurerna och hur roboten påverkar deras inbördes relationer. För att kontextualisera <i>Machines Like Me</i> placerar jag romanen i en tradition av science fiction-litteratur och forskning om robotmotivets funktion. I forskningen om roboten i litteraturen står mänsklighetsfrågan i centrum, i och med att robotens status som "nästan människa" bidrar till en reflektion kring varför roboten inte kan accepteras som människa. Robotmotivet synliggör också förtryckande maktstrukturer genom att roboten ofta avbildas som slav till människan. Teorimässigt utgår avhandlingen från olika ämnesområden, däribland psykologi, filosofi, robotik samt forskning om roboten som litterärt motiv. Det här tillvägagångssättet motiveras av att robotar är ett aktuellt tema inom flera discipliner, som alla bidrar med nya synvinklar till diskussionen. Metoden som används är närläsning, där jag gör nedslag i relevanta textstycken för att analysera olika aspekter av relationen mellan människa och robot. Min analys visar att McEwans robot överlag fungerar och ser ut på ett liknande sätt som människan, och att den därmed lyckas passera som människa. Trots detta behandlas den som ett objekt av romanens huvudperson Charlie och utesluts från den mänskliga gemenskapen. Robotens avsikter verkar ändå vara goda under hela romanens utveckling, vilket visar sig i allmän hjälpsamhet och senare i en förälskelse i Charlies flickvän och granne Miranda. Robotens olikheter kommer speciellt fram i dess rigida tänkande i moralfrågor – en inställning som kontrasteras mot människans ofta motsägelsefulla och föränderliga moral. På grund av detta kommer båda parterna i kontakt med ett nytt tankesätt, vilket slutet slutligen leder Charlie till självreflektion och beteendeförändring.	
Nyckelord: Ian McEwan, <i>Machines Like Me</i> , robot, mänsklighet, relation, objektifiering, science fiction	
Datum: 11.6.2021	Sidantal: 70
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Material.....	3
1.3 Disposition.....	5
2 Tidigare forskning	6
2.1 Science fiction-genren	7
2.2 Roboten i fiktionen	10
3 Teori och metod	16
3.1 Vad innebär det att vara människa?.....	17
3.2 Robotens ställning i en mänsklig värld.....	19
3.3 Att skapa en relation	22
4 Principfasta robotar och motsägelsefulla människor i <i>Machines Like Me</i>	25
4.1 Hur passar Adam in bland människorna?.....	26
4.2 Människans perspektiv på roboten – fascination och objektifiering	34
4.3 Adams kärleksfulla människosyn – visionen om en lyckad sammansmältning.....	45
4.4 Olika moral – rigiditet kontra relativism	52
5 Sammanfattande diskussion	61
Litteraturförteckning.....	65

1 Inledning

Under en lång tid har den människolika roboten betraktats som en fiktiv varelse utan motsvarighet i den verkliga världen. I takt med att teknologin blir mer avancerad har man dock börjat acceptera att roboten är en del av vår framtid – en utveckling som synliggörs i framtidsforskningen, vars fokus idag till en stor del ligger på artificiell intelligens. Forskarnas inställningar gentemot robotar och AI är trots allt mycket olikartade. Transhumanister ser potentialen hos den nya teknologin att förbättra människans biologi, bland annat genom en förlängd livslängd.¹ Inom denna inriktning finns visionen om en gynnsam sammansmältning av roboten och människan. Många forskare ser dock faror med högintelligenta maskiner: genom att förlita oss på dem kan vi förlora kontrollen över våra liv och samtidigt glömma värdet i mänskliga interaktioner.² För att hindra att tekniken förändrar människans liv till det sämre behöver vi självreflektion, som framtidsforskaren Gerd Leonhard skriver: ”we must pay equally as much attention to what it will mean to be or remain human in the future (i.e. what defines us as humans) as we spend on developing infinitely more powerful technologies that will change humanity forever.”³

Robotar som liknar människor uppfanns redan för tio år sedan, och de betecknas som ”humanoider”.⁴ Ett exempel är den japanska uppfinnaren Hiroshi Ishiguro som har skapat robotar med så pass realistiska ansiktsuttryck att de har misstagits för människor. Den amerikanska forskaren Brian Scassellati och hans forskargrupp hävdar att de har skapat en robot som kan identifiera sin egen spegelbild, vilket sägs vara ett bevis på självmedvetenhet. Honda har producerat en robot som kan röra sig som en människa, känna igen människor och följa deras instruktioner.⁵ Robotar finns således i vår samtid, och mycket tyder på att deras roll i samhället kommer att bli större i framtiden. Det här betyder att vi i något skede kommer att leva sida vid sida med artificiella människor, och då behöver vi fundera på hur de ska bemötas. Än så länge är de flesta robotar inte speciellt människolika, och då kan det vara lätt att avskriva

---

¹ Andrew Pilsch, *Transhumanism: Evolutionary Futurism and the Human Technologies of Utopia*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2017, s. 1.

² Gerd Leonhard, *Technology vs. Humanity: The Coming Clash between Man and Machine*, Fast Future Publishing Ltd, Tonbridge 2016, s. 25, 45.

³ Ibid, s. 7.

⁴ Nationalencyklopedin, ”humanoid”, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/humanoid>. (hämtat 23.2.2021).

⁵ Robert Epstein, Gary Roberts och Grace Beber, *Parsing the Turing Test: Philosophical and Methodological Issues in the Quest for the Thinking Computer*, Springer, New York 2009, s. 15 XV.

dem från den mänskliga gemenskapen. Men vad händer om robotarna blir så människolika att vi inte längre kan skilja mellan dem och biologiska människor? Den här typen av scenarion går att finna i flera science fiction romaner, till exempel i Philip K. Dicks *Do Androids Dream of Electric Sheep?* (1968) och Ian McEwans *Machines Like Me* (2019). Frågor som väcks i denna litteratur är bland annat vad det egentligen innebär att vara människa och vad som skiljer oss från dessa humanoida robotar. I många fall visar det sig att vi inte kan dra en definitiv skiljelinje mellan människan och roboten, men det här betyder ändå inte att robotarna och människorna alltid klarar av att leva tillsammans i harmoni.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med avhandlingen är att undersöka hur relationen och interaktionen mellan människa och robot gestaltas i Ian McEwans *Machines Like Me*. Jag är intresserad av de frågor som romanen väcker om interaktionen mellan människa och maskin, och vilka konsekvenser förhållandet mellan människa och maskin får för de inblandande karaktärerna. De övergripande frågorna som avhandlingen ställer är:

1) Hur passar roboten in bland människor, och vad får den för roll och funktion i relation till dem? Eftersom mänskliga relationer ofta förändrar båda parterna kunde man anta att Adams olikheter skapar självreflektion hos Charlie. Det här belyser också en större fråga – är en värdefull relation mellan människan och roboten alls möjlig i romanen? Min hypotes är att det vore svårt för huvudpersonen Charlie att relatera till Adam och skapa en relation till denne ifall han avvek för mycket från människans sätt att fungera. Ifall Adam är exakt som en människa resulterar det å andra sidan inte i samma grad av självreflektion hos människan – eftersom han då snarare skulle bekräfta människans karaktär än ifrågasätta den.

2) Hur behandlar människorna roboten och hur utvecklas deras förhållningssätt till den under romanens gång? Genom att undersöka detta blir det möjligt att se tydligare hur robotens närvaro påverkar människornas relationer till varandra. Robotarna i romanen inte är skapade till att fylla en specifik roll i människans liv och därför blir rollerna som Adam tilldelas av Charlie och hans blivande flickvän Miranda något som markerar huruvida de ser honom som ett subjekt eller objekt. Positionen som ett subjekt i förhållande till andra är viktig för att en relation ska vara

möjlig, och således är det intressant att undersöka vilka roller Adam får. Rollerna påverkar också Adams sociala liv och frihet: får han göra egna val som en jämlik eller förväntas han bara lyda och vara ett underordnat redskap? Omvänt ställer jag också frågan om hur roboten ser på sin relation till människan, och om roboten kan nå en förståelse av människans komplexa karaktär. Hur påverkas roboten av att vara omgiven av människor?

3) Hur kan man egentligen avgöra vad som gör en individ mänsklig? Moraliska frågor är viktiga för min undersökning, eftersom det är ett område inom vilket Adam och huvudpersonen Charlie har olika åsikter och därmed också har svårare att förstå varandra. Till dessa frågor hör exempelvis huruvida det är acceptabelt att ljuga, om rättssystemets tillförlitlighet och hur man är en god person. Grunden för hur de mänskliga karaktärerna väljer att behandla Adam ligger också i den moraliska reflektionen kring vad som är mänskligt och vad mänsklighet innebär – kan Adam räknas som mänsklig eller inte och hur inverkar det på hur han behandlas? Hur påverkas robotens och människans relation av att de har olika åsikter i moralfrågor?

Avhandlingens frågor är relevanta att ställa i en värld där vi redan lever omgivna av artificiell intelligens som blir alltmer personlig och åtminstone skenbart mänsklig. Det ställer krav på att reflektera över hur samvaron med AI och robotar kommer att påverka oss som människor. Skönlitteratur som McEwans roman ger oss möjligheten att leva oss in i ett samhälle där robotar redan har blivit aktörer i människans sociala krets.

1.2 Material

Romanen som analyseras i avhandlingen är *Machines Like Me* (2019) av Ian McEwan. Berättelsen utspelas under 1980-talet och visar en alternativ historiegång där Storbritannien förlorade Falklandskriget år 1982 mot Argentina och teknologin har utvecklats så kraftigt att de första självmedvetna och intelligenta robotmodellerna Adam och Eva har kommit ut på marknaden. Den brittiska matematikern Alan Turing förekommer också som en karaktär i romanen, även om han i verkligheten dog av förgiftning redan år 1954. Turing förkortade andra världskriget genom att skapa en maskin som knäckte tyskarnas krigskoder. Han är också känd för att ha lagt grunden för artificiell intelligens med sin forskning. Exempelvis skapade han turingtestet, vars mål var att se ifall en maskin kunde passera som människa i en textbaserad

konversation.⁶ Romanens Adam och Eve-robotar är skapade utgående från Turings AI-forskning. I romanen följer man 32-åriga Charlie – en man som nyligen har köpt en Adam-robot. Adam används bland annat för att Charlie ska komma närmare sin granne Miranda, en 22-årig doktorand. Charlies berättande är en tillbakablick på hans tid med Adam. Under berättelsens gång följer man Charlies och Mirandas liv tillsammans med Adam och får se hur deras förhållanden sinsemellan utvecklas. Romanens intrig förklaras mer detaljerat i kapitel 4 som en ingång till analysen.

Machines Like Me har främst fått positiva men något blandade recensioner sedan den publicerades, enligt översikten på webbplatsen Literary Hub.⁷ Romanen var också med på *The Sunday Times* Bestsellers List under 2019. I *New York Journal of Books* får romanen beröm för bland annat hur väl vetenskap knyts ihop med berättelsen och hur trovärdiga karaktärerna är.⁸ I *The Irish Times* kritiserar romanen dock för att den utspelas på 1980-talet utan att det nödvändigtvis tillför mycket till berättelsen. Dessutom tycker recensenten att den vetenskapliga forskningen får en överdrivet stor roll.⁹ Magnus Florin går ett steg längre i sin recension i *Expressen* genom att utpeka roboten som onödigt för de frågor som McEwan ställer: ”Det som skissas är på sin höjd en vanlig spänning mellan lag och moral, samhälle och individ.”¹⁰

Ian McEwan (1948-) är en brittisk författare som hittills har skrivit femton romaner, av vilka *Machines Like Me* är den senaste. Boken är också hans första science fiction-roman. Bland hans mest uppmärksammade romaner finns *Amsterdam* (1998), som han vann Bookerpriset för, *The Child in Time* (1987) och *Atonement* (2001). Förutom romaner har han även skrivit barnböcker, noveller, manuskript och skådespel.¹¹ Flera av McEwans romaner har blivit filmatiserade, bland annat *Enduring Love* (1997), *On Chesil Beach* (2007) och *Atonement* (2007). I boken *Ian McEwan*, som är en del av serien Contemporary British Novelists, kallar Dominic Head honom för ”one of the most significant British writers since the 1970’s”.¹² Vidare skriver Head att

---

⁶ B. Jack Copeland, *The Essential Turing: Seminal Writings in Computing, Logic, Philosophy, Artificial Intelligence, and Artificial Life: Plus The Secrets of Enigma*, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 2.

⁷ Bookmarks, ”Machines Like Me, Ian McEwan”, <https://bookmarks.reviews/reviews/machines-like-me/> (hämtat 14.5.2021)

⁸ Jonathan Power, ”Machines Like Me: A Novel”, *New York Journal of Books*, 22.4 2019, <https://www.nyjournalofbooks.com/book-review/machines-me-novel> (hämtat 17.11.2020).

⁹ Rabeea Saleem, ”Machines Like Me by Ian McEwan review: a baggy and jumbled narrative”, *The Irish Times*, 20.4 2019, <https://www.irishtimes.com/culture/books/machines-like-me-by-ian-mcewan-review-a-baggy-and-jumbled-narrative-1.3849775> (hämtat 17.11.2020).

¹⁰ Magnus Florin, ”De intelligenta datorerna driver människor i döden”, *Expressen*, 15.11 2019, <https://www.expressen.se/kultur/bocker/de-intelligenta-datorerna-driver-manniskor-i-doden/> (hämtat 7.5.2021).

¹¹ Dominic Head, *Ian McEwan*, Manchester University Press, Manchester 2007, s. 6.

¹² Head 2007, s. 1.

McEwans böcker har nått popularitet både hos läsarna och hos kritikerna. Hans böcker behandlar ofta teman som politik, vetenskap, kärlek, våld och etik.¹³ De här ämnena kan man också säga att *Machines Like Me* behandlar.

1.3 Disposition

Hittills har jag presenterat syftet för avhandlingen samt avhandlingens analysobjekt *Machines Like Me*. I det följande avsnittet går jag igenom hur den tidigare forskningen ser ut för romanen samt ger en översikt över humanistiska robotstudier. Speciellt lyfter jag här fram litteratur som hanterar relationen mellan robotar och människor. Jag tar också upp hur terminologin ser ut inom området. Därefter ger jag en kort översikt och historik över science fiction-genren, och fokuserar här också mest på robotlitteratur och artificiell intelligens. I teorikapitlet redogör jag för de teoretiska inriktningar som särskilt kommer att användas i analysen av romanen. Till dessa hör bland annat etiska teorier, psykologiska teorier om relationer, och tankar om hur roboten passar in i människans värld. Jag presenterar också kortfattat avhandlingens metod.

I kapitel fyra genomförs analysen av *Machines Like Me*, där jag inledningsvis ger en överblick av romanens handling. Sedan presenterar jag Adam och de mänskliga karaktärerna i romanen närmare och diskuterar hur Adam passar in bland människorna. Det här är viktigt för att få en bild av hur förutsättningarna ser ut för att Adam ska kunna skapa relationer med människor. Det andra underkapitlet är fokuserat på Charlies syn på Adam, och hur det faktum att han skaffat en robot påverkar hans relationer till andra människor. I det tredje underkapitlet diskuteras Adams perspektiv på relationen mellan människa och robot. Slutligen analyseras karaktärernas åsikter i moralfrågor i underkapitel fyra, eftersom det är ett område där roboten speciellt särskiljer sig från människan vilket leder till missförstånd. I kapitel fem sammanfattar jag vilka element som kännetecknar relationen mellan Adam och romanens människor. Jag svarar också på syftets frågor och diskuterar vilken funktion McEwans robot har.

---

¹³ Head 2007, s. 2

2 Tidigare forskning

Forskningen kring *Machines Like Me* är ännu relativt knapp, men nya publikationer fortsätter att tillkomma. Moraliskt tänkande, mänsklighet och robotens relation till människan är återkommande teman som diskuteras i den existerande forskningen om romanen.

I artikeln ”Can Androids Write Science Fiction? Ian McEwan’s *Machines Like Me*” (2020) beskriver Irena Księżopolska bland annat hur Adam skiljer sig från människor genom sitt minne. Adam inte kan glömma saker som han varit med om, vilket leder till att han inte kan konstruera berättelser som människor:” When we tell stories, they often function as means to help ourselves remember the story of our past, the story of our relations with the world around us, the story of our own selves.”¹⁴ Teorin som Księżopolska presenterar i artikeln är att romanen egentligen är skriven av Adam. Orsaken till detta anser hon vara att Charlie som berättare verkar minnas för många detaljer för att det ska vara trovärdigt, då berättandet sker några år efter att händelserna inträffat. Teorin visar att Adam slutligen har lärt sig att skapa narrativ, eftersom han inte kan använda minnet för att återkalla de händelser där han inte är med.¹⁵ Księżopolska skriver vidare att Adams moraliska tänkande skiljer sig från människans: människor ofta gör omoraliska val, medan Adam värdesätter rättvisa och symmetri över allt annat. Därför väljer han att ställa Miranda inför rätta för förseelser som hon begått trots att han har romantiska känslor för henne.¹⁶ Adams högaktning av moraliska dygder behandlas även av Tarik Ziyad Gulcu, och han beskriver det som romanens stora paradox att människans skapelse Adam lyckas överträffa sin skapare moraliskt. Gulcu skriver också att Adam inte verkar värdera människans materiella behov lika högt som vikten att vara moraliskt korrekt, vilket syns då han donerar pengarna som skulle användas för ett hus åt Charlie och Miranda till välgörenhet.¹⁷ Här väcks tankar kring ifall Adams få egna materiella behov gör honom okänslig för att erkänna dessa behov som betydelsefulla för människan – något som min analys också uppmärksammar.

---

¹⁴ Irena Księżopolska, ”Can Androids Write Science Fiction? Ian McEwan’s *Machines Like Me*”, *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, 2020, s. 11.

¹⁵ Księżopolska 2020, s. 13.

¹⁶ *Ibid*, s. 4.

¹⁷ Tarik Ziyad Gulcu, ”What if Robots Surpass Man Morally? Dehumanising Humans, Humanising Robots in Ian McEwan’s *Machines Like Me*”, *International Journal of Languages, Literature and Linguistics*, 2020: vol. 6, No. 4, s. 181.

Indrajit Patras artikel ”Man with the Machine: Analyzing the Role of Autopoietic Machinic Agency in Ian McEwan’s *Machines Like Me*” (2020) tar upp frågan om en meningsfull relation mellan människor och robotar är möjlig. Frågan är central i *Machines Like Me*, där McEwan visar att den inte har något enkelt svar. För att försöka besvara frågan går Patra först in på vad det betyder att vara människa och var gränsen går mellan mänskligt och omänskligt. Enligt många forskare som han hänvisar till finns det ingenting som är väldigt speciellt för just människor, och Patra menar att man därför kunde uppfatta Adam som mer mänsklig än människorna i *Machines Like Me*.¹⁸ Patra ser Charlies ovillighet att acceptera Adam som ett resultat av idén att människan är den mest intelligenta varelsen på jorden – en idé som Adam utmanar.¹⁹ Hans slutsats är att roboten måste behandlas som en egen varelse som fungerar på ett avvikande sätt från människan för att den ska nå sin fulla potential.²⁰ McEwan utgår från samma perspektiv – att det är via sina avvikelser som Adam får sitt värde. Katalina Kopka och Norbert Schaffeld har ett mer teknologipessimistiskt perspektiv på robotens förhållande till människan i romanen: ”It serves as a warning not to leave the world to machines and their missing algorithms while simultaneously displaying a timid optimism about a future in which humans take better care of each other.”²¹ Enligt Kopka och Schaffeld är det således robotens programmering som leder till att den inte passar in i vår värld. Istället blir roboten en välbehövlig påminnelse för romanens mänskliga karaktärer att utöva självreflektion. Det kommer att framgå av analysen att jag inte ser Adams teknologiska utformning som en särskilt betydande del av hans karaktär, eftersom han trots allt visar sig vara kapabel till att fatta egna beslut och därmed frångå sin programmering.

2.1 Science fiction-genren

Bland science fiction-entusiaster har Ian McEwan fått en hel del kritik för ett uttalande han gjort angående genren i *The Guardian*:

---

¹⁸ Indrajit Patra, ”Man with the Machine: Analyzing the Role of Autopoietic Machinic Agency in Ian McEwan’s *Machines Like Me*”, *Psychology and Education*, 2020: 57 (9): 610-620, s. 611.

¹⁹ Indrajit Patra 2020, s. 613.

²⁰ Ibid, s. 615.

²¹ Katalina Kopka och Norbert Schaffeld, ”Turing’s Missing Algorithm: The Brave New World of Ian McEwan’s Android Novel *Machines Like Me*”, *Journal of Literature and Science*, 2020: vol. 13, nr. 2, s. 69.

”There could be an opening of a mental space for novelists to explore this future, not in terms of travelling at 10 times the speed of light in anti-gravity boots, but in actually looking at the human dilemmas of being close up to something that you know to be artificial but which thinks like you.”²²

Det här citatet har tolkats som att McEwan ser på science fiction som en ytlig genre som bara handlar om fascinerande ny teknik i en futuristisk värld, medan hans roman *Machines Like Me* tacklar djupare frågor än så.²³ I en annan intervju för *New Scientist* säger han också att han inte ser sin roman som science fiction, eftersom han är mer intresserad av hur den nya teknologin påverkar människorna och inte av teknologin i sig.²⁴ Sarah Ditum kommenterar reaktionerna på McEwans uttalanden i *The Guardian*, och skriver att ”On the face of it, it is as absurd for McEwan to claim he’s not writing sci-fi as it is for him to imply that sci-fi is incapable of approaching these themes interestingly”. Vidare diskuterar hon hur genren ofta missuppfattas och avslutar med att förespråka perspektivet att science fiction är ett verktyg som kan användas av vem som helst.²⁵ Eftersom *Machines Like Me* tydligt hör hemma i en litterär tradition av att skildra artificiella människor och dessutom bland annat använder science fiction-verktyget alternativ historia väljer jag också att se romanen som en del av genren.

Det är inte helt lätt att definiera vad science fiction är. Enligt författaren och kritikern Darko Suvin (1930-), som har ägnat en stor del av sin karriär åt att studera science fiction, karaktäriseras genren av en hans begrepp ”cognitive estrangement”. Det här betyder att litteraturen placerar läsaren i en värld som är så pass olik den verkliga världen, att det får denne att se sin värld ur ett nytt perspektiv.²⁶ I *Oxford Reference* preciseras begreppet vidare genom påpekandet att det här exempelvis kan handla om en ny sorts apparat eller maskin som existerar i romanens värld och leder till att världen fungerar på ett annorlunda sätt.²⁷ Litteraturkritikern Carl Freedman har dock fört fram argumentet att all skönlitteratur har den här kvaliteten, och

---

²² Tim Adams, ”Ian McEwan: ‘Who’s going to write the algorithm for the little white lie?’”, *The Guardian*, 14.4 2019, <https://www.theguardian.com/books/2019/apr/14/ian-mcewan-interview-machines-like-me-artificial-intelligence>. (Hämtat 22.2.2021)

²³ Se bland annat Laura Miller, ”Ian McEwan Should Read Some Science Fiction”, *Slate*, 29.4 2019, <https://slate.com/culture/2019/04/ian-mcewan-science-fiction-machines-like-me.html> (hämtat 22.2.2021).

²⁴ Jacob Aron, ”It is the 1980s, AI is rising and Alan Turing is alive.”, *New Scientist* 20.4.2019.

²⁵ Sara Ditum, ”’It drives writers mad’: why are authors still sniffy about sci-fi?”, *The Guardian*, 18.4 2019 <https://www.theguardian.com/books/2019/apr/18/it-drives-writers-mad-why-are-authors-still-sniffy-about-sci-fi>. (hämtat 22.2.2021).

²⁶ M. Keith och Anne-Marie Thomas, *The Science Fiction Handbook*, Wiley-Blackwell, Hoboken 2009, s. 3-4.

²⁷ Oxford Reference, ”cognitive estrangement”, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095622261> (hämtat 22.11.2020).

att det därmed inte är ett särdrag för science fiction. Istället kan man säga att ”cognitive estrangement” är ett dominant drag i genren. I *The Science Fiction Handbook* har författarna valt att definiera genren som ”a fiction set in an imagined world that is different from our own in ways that are rationally explicable (often because of scientific advances) and that tend to produce cognitive estrangement in the reader”.²⁸ Enligt den här definitionen utspelar sig science fiction-litteratur i en sorts fantasivärld, men där skillnaderna mellan den verkliga världen och den litterära världen kan förklaras med vetenskap. Därtill leder litteraturen ofta till att läsaren ser på sin värld ur nya synvinklar.

Genren har sina rötter i antiken, och artificiella människor figurerar bland annat i Ovidius verk *Metamorfoser* (8 e.Kr.). Här finns berättelsen om Pygmalions kärlek till sin staty, som efter en bön till Afrodite vaknar till liv.²⁹ Romantiken var för övrigt en viktig tidsperiod för utvecklandet av science fiction-genren, och Mary Shelleys roman *Frankenstein: Or the modern Prometheus* (1818) är en de mest inflytelserika berättelserna från denna tid. Romanen handlar om vetenskapsmannen Victor Frankenstein som skapar en varelse av död materia, vilken sedan väcks till liv. Romanen har av vissa tolkats som den första science fiction-romanen.³⁰ I *Machines Like Me* finns en referens till *Frankenstein*, där Miranda uttalar en okunnig önskan om att Shelley hade fått uppleva Adam för att se att artificiella människor inte behöver vara ”monster” som Frankensteins varelse.³¹ I Shelleys roman blir frågan om varelsens monstrositet betydligt mer nyanserad och kontrasterad mot Victor Frankenstein själv som flyr från sitt ansvar för varelsen han skapat.

I slutet av 1800-talet börjar science fiction utvecklas till en mer enhetlig genre,³² vilket sammanträffar med framträdandet av författare som H.G. Wells och Jules Verne. För Verne var det viktigt att utgå från den egna verkligheten i utforskandet av framtidsvisioner.³³ Flera av hans romaner, som exempelvis *Voyage au centre de la Terre* (1864), kombinerar vetenskap med äventyr och hade därmed ett inflytande på science fiction-genrens utveckling.³⁴ Wells science fiction-litteratur som *The Time Machine* (1895) och *The War of the Worlds* (1898) utforskar

---

²⁸ Keith och Thomas 2009, s. 4.

²⁹ Kate Devlin, *Turned on – Science, sex and robots*, Bloomsbury Publishing, London 2018, s. 19.

³⁰ Keith och Thomas 2009, s. 5.

³¹ Ian McEwan, *Machines Like Me*, Vintage, London 2019, s. 4.

³² Adam Roberts, *Science Fiction*, Routledge, London; New York 2000, s. 59.

³³ Roberts 2000, s. 60.

³⁴ Edmund J. Smyth, “Verne, SF, and Modernity: an Introduction”, *Jules Verne: Narratives of Modernity*, red. Edmund J. Smyth, Liverpool University Press, Liverpool 2000, s. 1.

möten med det okända genom att behandla teman som tidsresande och utomjordingar, och han har beskrivits som ”the pivotal figure in the evolution of scientific romance into modern science fiction” av kritikern Patrick Parrinder.³⁵

Science fiction ökade i popularitet under 1900-talet, och guldåldern inträffade ungefär åren mellan 1930–1950. Till en början publicerades det mest kortare berättelser som tidigare hade kommit ut i tidningar, och bland de mest kända författarna fanns amerikanerna Isaac Asimov och Robert A. Heinlein.³⁶ På 1950-talet slog genren också igenom inom filmen, med premiären av bland annat den amerikanska *The Day the Earth Stood Still* (1951).³⁷ Under guldåldern betonades det vetenskapliga och teknologiska i romanerna, medan det här förändrades under 1960-talet, då författarna fokuserade mer på effekterna av den nya teknologin på karaktärerna i romanerna.³⁸ 1970-talet blev ett stort årtionde för science fiction-filmen. På 1980-talet blev subgenren cyberpunk populär, som kännetecknas av skildringar av en teknologiskt avancerad värld där man kämpar med liknande problem som dagens värld.³⁹ Från slutet av 1990-talet har utvecklingen inom science fiction utvecklats mot ett posthumanistiskt håll, där romanerna avbildar en värld där teknologins framfart har inneburit både fysiska och mentala förändringar hos människan. I det här skedet börjar artificiell intelligens också att synas i romanerna allt oftare.⁴⁰ I och med att klimatförändringen blir ett allt större diskussionsämne i samhället behandlar också dagens science fiction denna tematik i allt större utsträckning.⁴¹

2.2 Roboten i fiktionen

Man har länge undersökt tematiken med kännande och tänkande robotar i relation till människor och mänsklighet i litteraturen. Den skönlitteratur som har fått speciellt mycket uppmärksamhet inom det här området är bland annat *Do Androids Dream of Electric Sheep?* (1968) av Philip K. Dick och Isaac Asimovs robotberättelser i *I, Robot* (1950). Robotarnas relation till människorna har även undersökts i filmer och tv-serier, till exempel i serien *Westworld* (2016-

---

³⁵ Roberts 2000, s. 59, 61.

³⁶ Keith och Thomas 2009, s. 6-7.

³⁷ Ibid, s. 8.

³⁸ Ibid, s. 9.

³⁹ Ibid, s. 9-10.

⁴⁰ Ibid, s. 10-11.

⁴¹ Shelley Streeby, *Imagining the Future of Climate Change: World-Making through Science Fiction and Activism*, University of California Press, Oakland 2017, s. 4.

) och i *Star Wars*-filmerna. Inom science fiction-genren har flera olika begrepp använts för att beteckna artificiella människor, och dessa kan stå för olika varianter av konstgjorda kroppar.

Det bredaste begreppet inom robotlitteraturen är ”artificiell människa”. Despina Kakoudaki definierar termen i sin bok *Anatomy of a Robot: Literature, Cinema, and the Cultural Work of Artificial People* som ”[...] an imaginary being who is partly or fully anthropomorphic, mechanical, or constructed from a variety of technological or natural materials and considered autonomous, animated, or capable of being animated.”⁴² Den här förklaringen inkluderar alltså både varelser som är delvis teknologiskt eller mekaniskt konstruerade och varelser som helt och hållet är teknologiskt eller mekaniskt konstruerade. Dessutom inkluderar Kakoudaki ett annat kriterium: den här varelsen ska vara självstyrande och den ska kunna uttrycka sig själv. Begreppet ”artificiella människa” utesluter därmed exempelvis industrirobotar och krigsrobotar, eftersom de inte har en personlighet eller känslor. Det är därmed passande som en övergripande term för människolika robotar. På det här sättet använder McEwan också begreppet i *Machines Like Me*.

”Cyborg” är också en välanvänd term inom science fiction. I *The Science Fiction Handbook* definieras den som ”a hybrid entity created by the combination of human and artificial parts, either mechanical or electronic”. Men som författarna också påpekar innebär den här definitionen att människor som till exempel bär glasögon eller har en plomb i en tand kan räknas som cyborger.⁴³ Eftersom termen endast betecknar varelser som delvis är artificiella utesluts de robotar som figurerar i McEwans roman från begreppet. Begreppet ”android” verkar inte användas så mycket i svenskan, men det finns trots allt i Nationalencyklopedin med förklaringen: ”Term inom science fiction för en artificiell människa som är helt biologiskt konstruerad, till skillnad från en mekanisk robot eller cyborg, som är delvis mekanisk och delvis biologisk.” I en del artiklar om robotlitteratur väljer trots allt skribenterna att använda android-begreppet för att beskriva andra sorters artificiella människor, däribland McEwans helt artificiella Adam.⁴⁴

---

⁴² Despina Kakoudaki, *Anatomy of a Robot: Literature, Cinema, and the Cultural Work of Artificial People*, Rutgers University Press, New Brunswick 2014, s. 3.

⁴³ Keith och Thomas 2009, s. 323.

⁴⁴ Se bland annat Katalina Kopka och Norbert Schaffeld, ”Turing’s Missing Algorithm: The Brave New World of Ian McEwan’s Android Novel *Machines Like Me*”, *Journal of Literature and Science*, 2020: vol. 13, nr. 2.

Den överlägset mest populära termen för att beteckna artificiella människor är ”robot”. Begreppet har sitt ursprung i den tjeckiska författaren Karel Čapeks pjäs *R.U.R* från 1920, och det härstammar från tjeckiskans ord för arbete.⁴⁵ Termen har med tidens utveckling fått flera olika betydelser, och syftar inte enbart på humanoida robotar, utan även på robotar som används inom bland annat industrin, krigsföring och i hemmen. I Svenska Akademiens ordlista samt Svenska Akademiens ordbok lyfts roboten fram som arbetskraft.⁴⁶ I Svensk ordbok finns trots allt definitionen: ”Självstyrande maskin som i vissa avseenden kan likna en människa.”⁴⁷ En underterm inom begreppet robot är ”humanoid robot”: ”En äkta humanoid går på två ben samt efterliknar en människa i styrka, rörelsemönster och kroppsstorlek.” Vidare står det på NE att ”Konstruktionen av humanoider bygger på avancerad robotteknik och artificiell intelligens (AI).”⁴⁸ Humanoiden består således både av en kropp och artificiell intelligens som gör att denne kan fatta beslut självständigt. Artificiell intelligens förklaras bland annat av AI-forskaren Kate Devlin:

“Artificial intelligence, known by its abbreviation AI, is the non-physical part. It’s the brains, although ‘brain’ is a loaded term because AI can’t currently think like a human. Instead, it learns from data, analysing the input it has been given, seeking patterns and generating new insights.”⁴⁹

I en stor del av science fiction-litteraturen och filmerna innebär robotens artificiella inlärningskapacitet och tänkande att de utvecklas till att mer och mer efterlikna människan.

I dagens digitala spel är artificiell intelligens en viktig komponent som bland annat gör att ospelbara karaktärer som man möter i spelet har ett så naturligt beteende som möjligt och kan fatta beslut självständigt.⁵⁰ Utöver det här är även AI populärt att behandla i spelens handling, och robotar finns bland annat i spel som *Ratchet & Clank* (2002), *Nier: Automata* (2017) och *Detroit: Become Human* (2018). I det sistnämnda spelet är handlingen beroende av spelarens val. Spelet utspelar sig i ett framtida år 2038 version av Detroit där robotar har tilldelats flera olika roller, bland annat som barnvakter, assistenter och städerskor. Det här har lett till en

---

⁴⁵ Kakoudaki, 2014, s. 9.

⁴⁶ Svenska Akademiens ordbok, ”robot”, <https://svenska.se/tre/?sok=robot&pz=1>. (hämtat 23.2.2021).

⁴⁷ Svensk ordbok, ”robot”, <https://svenska.se/tre/?sok=robot&pz=1>. (hämtat 23.2.2021).

⁴⁸ Nationalencyklopedin, ”humanoid”, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/humanoid>. (Hämtat 23.2.2021).

⁴⁹ Kate Devlin, *Turned on – Science, sex and robots*, Bloomsbury Publishing, London 2018, s. 12.

⁵⁰ Georgios N. Yannakakis, ”Game AI Revisited”, *Proceedings of the 9th Conference on Computing Frontiers*: 2014, 285–292, s. 285.

utspridd arbetslöshet bland människorna, vilket i sin tur har resulterat i att många människor är fientliga mot robotarna.

Detroit: Become Human har fått uppmärksamhet i forskningen eftersom spelet, genom att vara spelarstyrt och interaktivt, eventuellt kunde stärka spelarens empati. Inom science fiction litteratur har samma fenomen noterats, bland annat av filosofen Hans Jonas som belyser denna litteraturs förmåga till att väcka etisk reflektion hos läsaren.⁵¹ Empati sägs vara en av de viktigaste förmågorna hos människan för att hon ska kunna leva med andra, men den utvecklas inte nödvändigtvis utan inläring av någon form.⁵² I *Detroit: Become Human* får spelaren öva på att se saker från någon annans perspektiv – någon som dessutom tillhör en förtryckt grupp.⁵³ Många av spelets scener väcker därför känslor och empati, speciellt eftersom spelaren själv orsakar flera av händelserna.⁵⁴ Då man kan spela på nytt men göra andra val är det också möjligt att testa sig fram och reflektera kring vilket val som är ”det rätta”. En artikel lyfter fram möjligheten att spel om artificiell intelligens kunde bidra till etisk reflektion kring området för dem som arbetar inom AI-branschen. Det är extra viktigt att den här gruppen får möjligheten till reflektion eftersom de delar på ansvaret för att artificiell intelligens utvecklas på ett etiskt sätt.⁵⁵

Utöver spel är även robotar i film och tv vanligt förekommande. *Westworld* är en tv-serie där skillnader och likheter mellan människor och artificiella människor står i fokus. Serien handlar om nöjesparken Westworld, där robotar som kallas för *hosts* har programmerats för att följa förutbestämda narrativ som ger parkens mänskliga gäster en westernupplevelse där de får interagera med robotarna hur de vill. Den här serien har blivit föremål för studier i bland annat antologin *Westworld and Philosophy* (2018).⁵⁶ I antologin diskuteras olika aspekter av hur människorna och robotarna förhåller sig till varandra. Bland annat behandlar Siobhan Lyons ”Crossing the Uncanny Valley: What it Means to be a Human in Westworld” hur robotarna i serien på sätt och vis kan ses som mer mänskliga än människorna, eftersom de ständigt måste

---

⁵¹ Patrick Maisenhölder och Leonie Seng, ”The serious side of science fiction – on the usage of medial depictions of artificial intelligence for ethical reflection using *Detroit: Become Human* as an example”, *Proceedings of ICERI 2019 Conference*, 11-13 November 2019, s. 3321.

⁵² Federica Pallavicini, Alessandro Pepe, Chiara Carmela Caragnano och Fabrizia Mantovani, ”Video Games to Foster Empathy: A Critical Analysis of the Potential of *Detroit: Become Human* and the *Walking Dead*”, *Universal Access in Human-Computer Interaction. Applications and Practice. HCII 2020. Lecture Notes in Computer Science*, Antona M. och Stephanidis C. (red.) vol. 12189. Springer, Cham 2020, s. 3-4.

⁵³ Federica Pallavicini, Alessandro Pepe, Chiara Carmela Caragnano och Fabrizia Mantovani, 2020, s. 7.

⁵⁴ Ibid, s. 8, 11.

⁵⁵ Maisenhölder och Seng 2019, s. 3325.

⁵⁶ James B. South och Kimberly S. Engels (red.), *Westworld and Philosophy*, Wiley-Blackwell, Hoboken 2018.

visa upp sina mänskliga egenskaper för att bli erkända som mänskliga. Människorna förväntar sig istället att automatiskt hamna i den mänskliga kategorin på grund av biologiska faktorer.⁵⁷ I ”Westworld: From androids to persons” diskuterar Onni Hirvonen hur vi skapar vår självbild i interaktioner med andra varelser. Seriens robotar behöver således bli klassade som mänskliga personer av människorna för att de ska känna sig själva som det. Det betyder också att människornas behandling av robotarna i serien säger något om hurdana de är som människor.⁵⁸

I *Westworld* är robotarnas funktion att underhålla människan, och därför är de inte fria att leva sina liv. Robotars ställning som slavar till människor har varit ett vanligt tema i science fiction-litteraturen, och detta undersöks bland annat i av Paul Richard Blum i hans artikel om Isaac Asimovs robotberättelser. Blum börjar med att konstatera att slaveri innebär att förnekas sin mänsklighet, och fortsätter med att försöka definiera vad det egentligen är som förnekas.⁵⁹ Han kommer fram till att det är förmågan att agera fritt som tas ifrån slavar, och istället förväntas de lyda order.⁶⁰ Asimov myntade de berömda Robotikens tre lagar i sin novellsamling *I, Robot* (1950) för att koppla ihop etik med artificiell intelligens. Lagarna var ursprungligen att roboten inte får skada en människa samt måste lyda människan och skydda den egna existensen så länge människor inte skadas av det.⁶¹ De har dock reviderats efter publiceringen. Blum skriver att ”The three laws work only if commander and commanded, master and slave are not the same.” Med det här citatet menar han att lagarna inte betyder något ifall roboten får människostatus.⁶²

Vad människostatus egentligen betyder har undersökts av Jace Weaver i en artikel om Daniel Wilsons science fiction-romaner. Weaver reflekterar kring ifall robotar förtjänar mänskliga rättigheter i något skede, vilka rättigheter dessa i så fall skulle vara och var gränsen går mellan människa och maskin.⁶³ Dessa frågor ställs bland annat i Daniel Wilsons roman *The Clockwork Dynasty* (2017), där man möter robotarna Peter och Elena som är så mänskliga att romanens människor glömmet bort att de egentligen är artificiella.⁶⁴ Liknande frågor kring mänsklighet ställs i Nigel Wheales artikel ”Recognising a ’human-Thing’: cyborgs, robots and replicants in

---

⁵⁷ South och Engels 2018, s. 47.

⁵⁸ Ibid, s. 66-67, 68.

⁵⁹ Paul Richard Blum, ”Robots, slaves, and the paradox of the human condition in Isaac Asimov’s robot stories”, *Roczniki Kulturoznawcze*, vol VII, 2016: nr. 3, s. 5.

⁶⁰ Blum 2016, s. 5-6.

⁶¹ Isaac Asimov, ”Runaround”, *I, Robot*, Doubleday, New York, 1950, s. 40.

⁶² Ibid, s. 20-21.

⁶³ Jace Weaver, ”Future Ethics: Science, Ethics, and Radical Hope in the Work of Daniel Wilson”, *Journal for the study of religion, nature and culture*, 2017: vol. 11, nr. 4, s. 507.

⁶⁴ Weaver 2017, s. 508.

Philip K. Dick's *Do Androids Dream of Electric Sheep?* and Ridley Scott's *Blade Runner*". Wheale tar upp hur förmågan att känna känslor och empati för andra endast erkänns hos människorna i Philip K. Dicks roman *Do Androids Dream of Electric Sheep?* Ändå visar det sig att androiderna i romanen visar omtanke åtminstone för sitt eget släkte, vilket leder till att människornas skarpa gränsdragningar för vad som är mänskligt ifrågasätts. Vissa människor är också emotionellt avtrubbade, vilket gör det svårt att skilja människor från androider. Dessutom handlar människorna i romanen inte heller empatiskt när de bland annat tvingar androiderna att arbeta för dem på planeterna med hot om fysiskt våld vid motstånd.⁶⁵ Wheales artikel belyser således att människan inte nödvändigtvis ständigt handlar på ett moraliskt korrekt sätt, och att kravet på moral och empati hos robotar för att betraktas som mänskliga därför haltar. Varför ska robotar avkrävas empatisk förmåga för att kvala in som mänskliga om människan i sig själv är omoralisk och icke-empatisk?

Robotens litterära funktion har också jämförts med människans förhållande till det gudomliga. Exempelvis Robert M. Geracis artikel "Robots and the sacred in science and science fiction: theological implications of artificial intelligence" handlar om människans reaktioner på robotar ur ett teologiskt perspektiv. Geraci skriver att mötet med artificiella människor väcker både fascination och skräck hos människan, och liknar detta vid hur det gudomliga upplevs. Därmed ges roboten gudomlig – eller sublim – status.⁶⁶ Liknande som tron på en Gud kan ge känslan av trygghet genom att man lämnar sitt öde i dess händer, kan robotarnas intåg i vardagen kännas som någon som tar hand om oss. Grace A. Martins doktorsavhandling i filosofi *For the love of robots: posthumanism in Latin American science fiction between 1960–1999* visar på en liknande gudomlig robotroll genom hänvisningar till den närapå perfekta manliga hushållsroboten i Ilda Cádiz Àvila's novell *Bil Tu* (1984). Roboten Bil Tus roll i den heterosexuella familjen får mannen Bil att känna sig oduglig, då kvinnan An får både praktiska uppgifter och emotionella behov mötta med hjälp av roboten. Det här leder till att Bil till slut förstör Bil Tu, men sedan köper en ny robot eftersom han inte kan vara den perfekta man som An vill ha.⁶⁷ Robotens existens i Ans liv blir en räddning från vardagens tråkiga måsten: "An's version of Bil Tu, then, is the embodiment of a desire for an adult life free of responsibilities

---

⁶⁵ Nigel Wheale, "Recognising a 'human-Thing': cyborgs, robots and replicants in Philip K. Dick's *Do Androids Dream of Electric Sheep?* and Ridley Scott's *Blade Runner*", *Critical Survey*, 1991: vol. 3, no. 3, 297-304, s. 300.

⁶⁶ Robert M. Geraci, "Robots and the sacred in science and science fiction: theological implications of artificial intelligence", *Zygon*, 2007: vol. 41, no. 4, s. 962.

⁶⁷ Grace A. Martin, "For the Love of Robots: Posthumanism in Latin American Science Fiction Between 1960-1999", 2015, s. 82-83.

and full of custom-made pleasure.”⁶⁸ Samtidigt förhindrar roboten henne från att fördjupa sina mänskliga relationer.⁶⁹

De fiktiva robotarna kan enligt Sabine Payr påverka människans framtida relation till verkliga robotar i vår värld.⁷⁰ I artikeln ”In search of a Narrative for Human-Robot Relationships” skriver hon om några av de vanligaste sätten att avbilda roboten i litteraturen. En av dessa robotavbildningar är kamratroboten, som inte är speciellt människolik och ofta fyller funktionen som sidekick eller husdjur till berättelsens mänskliga huvudkaraktär. Dessa har inte speciellt mycket intelligens, men tillräckligt för att vara underhållande och hjälpsamma.⁷¹ Roboten är klart underlägsen, och därför är också förhållandet till människan okomplicerat. I den här rollen kan inte roboten ifrågasätta människan.⁷² Payr ställer ”husdjursroboten” i kontrast till den humanoida roboten. Den människolika roboten är också till sättet så lik människan att det inte går att skilja dem åt, och därmed kan denne användas i litteraturen för att skapa reflektioner om vad som är mänskligt.⁷³ Det är således uppenbart att människan har ett behov av att leka med tanken på robotar, samt använda roboten som litterärt motiv för att utforska etiska och teologiska frågor om hur vi förhåller oss till det vi inte uppfattar som fullt ut mänskligt.

3 Teori och metod

I det här avsnittet går jag igenom vilken teori jag kommer att använda mig av för att svara på avhandlingens frågeställningar och presenterar kortfattat min metod. Teorin jag använder härstammar från bland annat psykologi, filosofi och robotik. Parallellt utgår jag också från forskning om roboten i litteraturen. Jag använder mig av teori från olika ämnesområden eftersom robottematiken är angelägen inom de flesta vetenskapliga kontexterna, som Jennifer Rhee skriver: “[...] the robotic imaginary does not abide by disciplinary boundaries, but instead

---

⁶⁸ Martin 2015, s. 87.

⁶⁹ Ibid, 88f.

⁷⁰ Sabine Payr, ”In search of a Narrative for Human-Robot relationships”, *Cybernetics and systems*, 2019: vol. 50, no. 3, s. 281.

⁷¹ Payr, 2019, s. 284f.

⁷² Ibid, s. 286.

⁷³ Payr 2019, s. 297.

announces the vast porosity of these boundaries and the inextricable entanglement of 'technology' and 'culture'.⁷⁴

I och med att både de mänskliga och icke-mänskliga karaktärerna i *Machines like me* verkar känna mänskliga känslor och ha åtminstone vissa mänskliga behov, är det relevant att använda teori om människans psykologi för att analysera hurdan inre liv romanfigurerna kan tänkas ha och vad det här betyder för deras relationer till varandra. Den här teorin är också viktig för att förstå Charlies och Mirandas förhållande i romanen, samt hur de förhåller sig till Adam. Det är dock också ett faktum att Adam som robot står utanför vad man traditionellt ser som en människa, vilket gör att de mänskliga karaktärerna i boken har svårt att acceptera honom som en del av deras gemenskap. Här kommer teori om roboten i litteraturen att ge en bättre bild av de speciella utmaningar som hänger ihop med att vara en robot omgiven av människor som aldrig riktigt kan förstå en. Den här diskussionen kan också hjälpa till att svara på frågan om vilken litterär funktion Adam har i romanen. Romanfigurernas tankar om moral påverkar alla interaktioner mellan dem, och den största frågan för både roboten och människan i romanen blir vad mänsklighet egentligen betyder. Den här frågan reflekterar jag över med hjälp av filosofisk teori och etik.

3.1 Vad innebär det att vara människa?

Teoretiker har alla tider varit av olika åsikter gällande hur man ska definiera en människa: huruvida man ska fokusera på människans förmågor, biologi eller kanske rent av moral. Inom filosofin har exempelvis Jonathan Glover identifierat sympati och respekt för andra som egenskaper som gör en mänsklig.⁷⁵ Problemet med denna definition blir dock att exempelvis spädbarn som inte ännu kan uttrycka dessa drag i så fall inte kan räknas som mänskliga. Flera definitioner tycks lämna en del människor utanför, och är därför otillräckliga. Av den här orsaken undviker flera forskare att använda en fastställd definition på vad en människa är. I boken *The Robotic Imaginary: The Human and the Price of Dehumanized Labor* (2018), som behandlar robot-tematiken, erkänner Jennifer Rhee mänsklighetsbegreppet som föränderligt.⁷⁶

---

⁷⁴ Jennifer Rhee, *The Robotic Imaginary: The Human and the Price of Dehumanized Labor*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2018, s. 6.

⁷⁵ Ann Heberlein, *Etik: Människa, moral, mening – En introduktion*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm 2014, s. 173.

⁷⁶ Rhee 2018, s. 3.

Hon skriver också att mänsklighetsbegreppets flexibilitet blir speciellt synligt i en robotkontext, i och med att den humanoida roboten kan ses som en del av mänskligheten men samtidigt som en varelse som står utanför definitionen: "The robot, in simultaneously gesturing to the human and the not-human, thus underscores the dehumanizing exclusions that constitute conceptions of the human."⁷⁷ Rhee menar således att det uppstår olika definitioner av att vara människa beroende på vilka varelser och människor som utesluts från begreppet. Också den politiska teoretikern Eileen Hunt Botting menar att science fiction exponerar mänsklighetsbegreppets instabilitet: "Frankenstein – and political science fiction after it – has reframed 'humanity' as a fragile built environment, not a fixed 'biological' state."⁷⁸

Teologen Ann Heberlein skriver om hur människans behandling av andra blir en del av den andres självbild. Då människan betraktas som en varelse med egenvärde, kan hon sägas besitta värdighet. Det här betyder att en annan människa inte kan ta hennes plats. Objekt har istället ett värde, vilket innebär att det har en funktion som kan tas över av ett annat objekt.⁷⁹ Trots att en människa har egenvärde kan hen börja se sig själv som ett objekt. Det här orsakar bekymmer: "Utan gensvar uppgör vi att betrakta oss som subjekt. Blir vi behandlade som objekt får vi problem med att hävda vårt eget värde, våra önskemål och rättigheter."⁸⁰ För att människan ska känna sig värdefull behöver således andra människor också behandla henne enligt den principen.⁸¹ Det här kan exempelvis handla om att ge henne en plats i samhället, som en del av en familj eller arbetsgemenskap.⁸² En intressant fråga är om Heberleins teori om att människor kan avskryva varandra från den mänskliga gemenskapen också fungerar andra vägen – att människor kan se andra varelser som mänskliga och därmed få dem att känna sig så.

Heberlein tar upp faktorer som kan leda till att människan behandlar andra dåligt: "Uppdelningen i 'vi' och 'de' är en grundläggande förutsättning för exkludering, grymhet och likgiltighet."⁸³ Då människan drar för skarpa gränser mellan sin egen föreställda grupp i samhället och personer som exempelvis tillhör en annan kultur, sexualitet eller ras kan det lägga grunden för omoraliska handlingar. Tanken om att de avvikande människorna inte fungerar på

---

⁷⁷ Rhee 2018, s. 4.

⁷⁸ Eileen Hunt Botting, *The Artificial Life after Frankenstein*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2021, s. 198.

⁷⁹ Heberlein 2014, s. 77.

⁸⁰ Ibid, s. 83.

⁸¹ Ibid, s. 79.

⁸² Ibid, 80.

⁸³ Ibid, s. 144.

samma sätt som den egna gruppen leder till dehumanisering av de dem – de ses inte längre som människor, utan snarare som monster eller djur.⁸⁴ Djurtänkandet ger ett svepskäl för att behandla de avvikande människorna illa, eftersom människan ofta utesluter icke-mänskliga varelser från den etiska reflektionen.⁸⁵ De flesta skulle exempelvis hålla med om att det är fel att äta andra människor, men ett mycket färre antal skulle tycka att det är fel att äta andra djur. Det här synsättet blir också synligt i robotnarrativ – då robotarna inte räknas som mänskliga används det som en ursäkt för att utnyttja dem. Exempelvis används androiderna i Philip K. Dicks *Do Androids Dream of Electric Sheep* som slavar för att skapa beboeliga planeter under omänskliga arbetsförhållanden med hänvisning till androidens olikartade karaktär. Ändå visar det sig vara nästan omöjligt att hitta skillnader mellan människorna och androiderna.

Idag känns det rätt självklart att människor ska få fatta sina egna beslut och vara fria att välja hur de lever sina liv så länge det inte skadar andra.⁸⁶ Människan har ändå ett moraliskt ansvar för sina handlingar.⁸⁷ Enligt etikforskaren Göran Collste är ansvaret för de egna handlingarna en del av att vara människa, och att inte kräva att en person tar detta ansvar betyder att personen förnekas sin mänsklighet.⁸⁸ Även om alla människor bär ett ansvar och bör handla enligt lagen är det också klart att man kan förvänta sig olika grader av moralisk förståelse av människor beroende på bland annat ålder och hälsotillstånd.⁸⁹ Man kan inte förvänta sig att ett litet barn förstår konsekvenserna av att slå en annan människa, medan vuxna har nått den mognaden. I *Machines Like Me* har robotarna inga lagligt stadgade skyldigheter eller rättigheter vilket betyder att de inte har ansvar för sina handlingar och därmed inte heller ses som mänskliga.

3.2 Robotens ställning i en mänsklig värld

En av de mest inflytelserika texterna om den artificiella människan är Donna Haraways essä *A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and socialist feminism in the 1980's* från 1985. I sin text definierar hon cyborgens som ”a hybrid of machine and organism, a creature of social

---

⁸⁴ Heberlein 2014, s. 148.

⁸⁵ Ibid, s. 63.

⁸⁶ Ibid, s. 106–107.

⁸⁷ Ibid, s. 108.

⁸⁸ Göran Collste, *Inledning till etiken*, Studentlitteratur, Lund 2010, (tredje upplagan), s. 88.

⁸⁹ Heberlein 2014, s. 127.

reality as well as a creature of fiction.”⁹⁰ Här uttrycker hon att den artificiella människan kan fungera som en metafor för företeelser i den verkliga världen. Senare beskriver hon också cyborgens som en varelse som är både djur och maskin, naturlig och skapad. Hon påpekar även att vi själva kunde tänkas vara cyborger.⁹¹ Vidare karakteriserar Haraway cyborgens som självständig och könlös.⁹²

Enligt Haraways uppfattning finns det ingen förmåga eller egenskap som på ett säkert sätt skiljer åt människan från andra varelser.⁹³ Hon ser inte heller någon betydlig skillnad mellan människor och maskiner: ”Our machines are disturbingly lively, and we ourselves frighteningly inert.”⁹⁴ Därmed kan maskinerna smälta in väl i vår omgivning. Här går det också att uppfatta en rädsla för cyborgens, och Haraway betonar att det inte går att vara säker på om maskinen verkligen är självmedveten.⁹⁵ Hon ser trots allt en potentiell värld där cyborgernas närvaro betyder att man är fri att konstruera sin identitet som man vill utan att känna att man måste vara exempelvis helt människa eller cyborg.⁹⁶ Maskinens närvaro innebär också att vi måste omvärdera hur vi ser på världen, eftersom det bland annat inte är klart vad som ska räknas som kropp och sinne hos en maskin.⁹⁷ Slutligen skriver Haraway att maskinen kan ses som en del av människan, och det innebär också att vi kan sätta upp riktlinjer för den att följa.⁹⁸

Asimovs lagar, som jag tar upp i kapitel 2.2, har haft ett stort inflytande på robotlitteraturen, men flera teoretiker har också framhåvt lagarnas motsägelsefulla karaktär.⁹⁹ Despina Kakoudaki poängterar att artificiella människor också utmanar människans lagar i sin bok *Anatomy of a Robot: literature, cinema and the cultural work of artificial people* (2014). Hon förklarar bland annat hur robotar i fiktionen visar på rättssystemets instabilitet när det gäller att definiera vem som är en människa. Hur kan man veta vem som är människa ifall det inte syns utanpå?¹⁰⁰ Artificiella människor kan hamna i en ”nästan människa-kategori”.¹⁰¹ Robotarnas

---

⁹⁰ Donna Haraway, ”A Manifesto for cyborgs: Science, technology, and socialist feminism in the 1980’s”, *The Socialist Review*, 1985, <https://sites.evergreen.edu/politicalshakespeares/wp-content/uploads/sites/226/2015/12/Haraway-Cyborg-Manifesto-2.pdf>, s. 7 (hämtat 24.2.2020)

⁹¹ Haraway 1985, s. 8.

⁹² *Ibid*, s. 9.

⁹³ *Ibid*, s. 10.

⁹⁴ *Ibid*, s. 11.

⁹⁵ *Ibid*, s. 12.

⁹⁶ *Ibid*, s. 13.

⁹⁷ *Ibid*, s. 35.

⁹⁸ *Ibid*, s. 38.

⁹⁹ Hunt Botting 2021, s. 192.

¹⁰⁰ Kakoudaki 2014, s. 6-7.

¹⁰¹ *Ibid*, s. 9.

lagliga ställning har också utforskats av Eileen Hunt Botting, vilket bland annat har resulterat i en lista med rättigheter och skyldigheter hon anser att artificiella människor behöver. Här räknar Botting upp rättigheten till en identitet (bland annat genom ett namn, en familj och medborgarskap), ett liv fritt från diskriminering och våld och omvårdnad speciellt under uppväxttiden. Skyldigheten för artificiella människor är kort sagt att behandla andra enligt samma rättigheter.¹⁰² Botting förespråkar för dessa lagar eftersom det kan bli svårt att skilja på människor och robotar i framtiden: "As in recent political science fiction populated by 'babybots', sexbots, and Turing machines more compassionate than their makers, we stand on the cusp of a technological culture in which the current lines between humans and other artificial life forms will be blurred beyond recognition."¹⁰³ Robotlitteraturen kan därmed ha saker att säga om det framtida samhället och bidra med värdefulla utgångspunkter för diskussioner.

Litteraturen kan å andra sidan också förenkla och stereotypisera robotdiskussionen. Kakoudaki varnar för att vi lätt baserar vår bild av artificiella människor på hur de har avbildats i fiktionen.¹⁰⁴ Det här kunde leda till att människan inte tillåter dem att utvecklas förbi deras fiktiva roller. Då roboten i flera berättelser innehar rollen som en slav till människan och sköter uppgifter som har bestämts för den blir det här problematiskt. I den här rollen uppfattas inte roboten som mycket mer än ett objekt, vilket liknar det nedvärderande tänkandet kring mänskliga slavar som under en lång period var accepterat i samhället.¹⁰⁵ Roboten kan fungera som symbol för samhälleligt förtryck, som Kakoudaki skriver: "Robot stories showcase the longevity of repressive structures and separatist or racist epistemologies and the authority of legal institutions, their ability to confer or ascertain different definitions of personhood."¹⁰⁶

Den artificiella människan föds inte på samma sätt som människan, utan "they are born adult, through processes that do not require sexuality, in contexts that often do not include women or family."¹⁰⁷ Då roboten ofta inte upplever en barndom får roboten inte möjlighet att själv skapa sin identitet på samma sätt som människan, utan istället stiger roboten in i en förutbestämd roll.¹⁰⁸ Om den här rollen har programmerats in i roboten betyder det att dess skapare har stor kontroll över hur robotens liv kommer att se ut. Robotens kropp är ofta mer tålig än människans,

---

¹⁰² Hunt Botting 2021, s. 191.

¹⁰³ Ibid, s. 192.

¹⁰⁴ Kakoudaki 2014, 25.

¹⁰⁵ Ibid, s. 154-155.

¹⁰⁶ Kakoudaki 2014, s. 115.

¹⁰⁷ Ibid, s. 29.

¹⁰⁸ Ibid, s. 47.

eftersom de kan uppdateras, repareras och programmeras.¹⁰⁹ Döden betyder inte ett oundvikligt slut för den artificiella människan, som inte känner smärta och möjligtvis kan komma tillbaka till liv i en annan kropp.¹¹⁰ Antropologen Tok Thompson skriver att robotens maskinartade kropp kunde uppfattas som ett rättfärdigande för att uppträda våldsamt gentemot den, och att detta blir ett problem när roboten nära efterliknar en människa: "If viewed as a kind of person, the destruction of an android in a sadistic manner, or even its public humiliation, will likely be looked on within the rubric of human social roles and expectations."¹¹¹

Det jag försökt visa på i detta avsnitt är att personlighet, frihet, lagar och normer samt dödlighet är olika aspekter av att vara människa som utmanas av robotarnas närvaro. I analyskapitlet 4.2 blir dessa frågor aktuella, då jag undersöker hur människorna i *Machines Like Me* reagerar på och påverkas av robotens existens.

3.3 Att skapa en relation

Mellanmänskliga relationer är komplicerade, och de förekommer i olika former. Björn Nilsson, forskare i socialpsykologi, skriver om bland annat vänskap och kärlek i sin bok *Relationer* (2018). Det här är värdefullt för min analys, eftersom Adam och Charlie har olika uppfattningar om dessa relationsformer. Enligt Nilsson leder nära relationer till att båda parterna förändras som individer, bland annat genom att man lär sig av varandra och får ett nytt perspektiv på sig själv.¹¹² Det här visar på en potential för att människan i sin relation till roboten kunde utveckla en utvidgad syn på mänsklighet. Å andra sidan betyder det också att människan kan forma oönskade karaktärsdrag i relationen till andra. Nilsson skriver också att en hälsosam relation behöver baseras på ett balanserat band till partnern – att man varken blir för beroende av sin partner eller för reserverad i relationen. Om man är beroende av relationen är man ständigt rädd för att mista sin partner: "Människor som är beroende i sitt jag eller själv har ofta dålig självkänsla och kanske också en orealistisk självbild; de har behov av ständig bekräftelse och uppbackning." En partner som är reserverad hindrar relationen från att utveckla ett äkta djup:

---

¹⁰⁹ Kakoudaki 2014, s. 69.

¹¹⁰ Ibid, s. 70.

¹¹¹ Tok Thompson, "Ghost stories from the uncanny valley: androids, souls, and the future of being haunted", *Western Folklore*, 2019: vol. 78, nr. 1, s. 55.

¹¹² Björn Nilsson, *Relationer*, Studentlitteratur, Lund 2018, s. 14, 39.

”Man sluter sig då inom sitt skal, gömmer sig och spelar roller – allt för att man ska undvika att visa sig sårbar eller att öppna sig.”¹¹³

Nilsson förklarar vänskaper som i grunden jämlika förhållanden där båda parterna respekteras. Vänskaper karaktäriseras också av öppenhet inför varandra, och bygger på ett ömsesidigt förtroende.¹¹⁴ Vänner behöver oftast ha något gemensamt för att det ska bli en nära relation, vilket gör vänner till viktiga förebilder: ”Vänner och jämnåriga är också viktiga för den psykologiska utvecklingen på andra sätt och de kan bidra genom att vara förebilder och ge en form av återkoppling som vuxna inte ger.”¹¹⁵ Början av kärleksrelationer innehåller ofta en sorts irrationalitet och blindhet inför den andres brister.¹¹⁶ Kärleken kan leda till en stor tillfredsställelse: ”Kärlek uppfyller också många andra psykologiska behov som att duga, känna närhet och få uppleva den fysiska delen av sexualiteten.”¹¹⁷ De här förklaringarna av vänskap och kärlek gäller då man har lyckats ingå en nära relation, men många relationer är istället mer ytliga förhållanden. Det här skriver finlandssvenska läkaren och professorn Peter Strang om i sin bok *Ensamhet och gemenskap* (2014), där han förklarar att man även i sällskap av andra kan känna sig ensam: ”Vi minglar och går från sällskap till sällskap, ändå drabbas vi av en akut känsla av ensamhet. Hör jag hemma här? Vad har jag gemensamt med dessa människor?”¹¹⁸

Kusliga dalen- fenomenet, mer känt på engelska som *the Uncanny valley*, har i en del forskning visat sig vara en utmaning i relationer mellan robot och människa. Begreppet har sitt ursprung i den japanska robotteknikern Masahiro Moris artikel ”The Uncanny Valley” som publicerades år 1970, och det betecknar en kuslighetsreaktion som uppstår hos människan när roboten är väldigt människolik men där det ändå går att finna drag som inte ser så verkliga ut.¹¹⁹ Det här betyder att små människoavvikande drag hos roboten kan leda till att samspelet med människan blir spänt.¹²⁰ Moris mål är att den kusliga dalen ska visa vad som gör oss mänskliga, vilket enligt Rhee också betyder att robotmodellerna som används reflekterar förutfattade meningar om vad en robot och människa är.¹²¹ Forskningen om kusliga dalen-fenomenet har gett

---

¹¹³ Nilsson 2018, s. 27.

¹¹⁴ Ibid, s. 66.

¹¹⁵ Ibid, s. 71.

¹¹⁶ Ibid, s. 83, 93.

¹¹⁷ Ibid, s. 89.

¹¹⁸ Peter Strang, *Att höra till – om ensamhet och gemenskap*, Natur och kultur, Stockholm 2014, s. 189–190.

¹¹⁹ Siobhan Lyons, ”Crossing the uncanny valley: What it Means to be Human in Westworld”, James B. South och Kimberly S. Engels (red.), *Westworld and philosophy*, Wiley Blackwell, Hoboken, 2018, s. 41.

¹²⁰ Maya B. Mathur och David B. Reichling, ”Navigating a social world with robot partners: A quantitative cartography of the Uncanny Valley”, *Cognition*, 2016: vol. 146, , s. 30.

¹²¹ Rhee 2018, s. 16-17.

varierade resultat, och företeelsen har därför väckt diskussioner. Å andra sidan är det också flera undersökningar som visat att det förekommer,¹²² vilket tyder på att det åtminstone existerar i vissa kontexter. Det har förblivit oklart vad som gör att människan reagerar med rädsla på många humanoida robotar, men en hypotes är att de får människan att tänka på döden och den egna dödligheten. En annan möjlig orsak till den kuslighetsreaktionen kan vara rädslan över att bli utbytt: "Since most androids are copies of actual people, they are Doppelgänger and may elicit a fear of being replaced, on the job, in a relationship and so on."¹²³ Freud diskuterar också dubbelgångarmotivet i förhållande till kuslighet i sin essä "Det kusliga". I essän utgår han från en läsning av E.T.A. Hoffmanns *Sandmannen* (1816) där han inte ser roboten Olimpia som en bidragande faktor till den kusliga atmosfären, utan snarare tolkar Sandmannen som det skrämmande elementet.¹²⁴ Kusliga dalen-fenomenet härstammar från Freuds essä, och han framför den huvudsakliga synpunkten att kuslighetskänslan uppkommer då människan blir påmind om något i det förflutna som har blivit bortträngt.¹²⁵

Med avstamp i dessa teorier om vad som kännetecknar det mänskliga, vad som är robotens roll i ett mänskligt samhälle, etiskt ansvar i relation till den andra, socialpsykologisk teori om relationer samt psykologisk teori om dubbelgångare och det kusliga – har jag nu för avsikt att analysera *Machines Like Me*. Avhandlingens metod är närläsning där jag, i dialog med teori och tidigare forskning, lyfter fram och gör nedslag i avsnitt som är relevanta för mina frågeställningar.

---

¹²² Se bland annat Maya B. Mathur och David B. Reichling, "Navigating a social world with robot partners: A quantitative cartography of the Uncanny Valley", *Cognition*, vol. 146, 2016 och Karl F. MacDorman och Hiroshi Ishiguro, "The uncanny advantage of using androids in cognitive and social research", *Interaction Studies*, vol. 7, nr. 3, 2006.

¹²³ Karl F. MacDorman och Hiroshi Ishiguro, "The uncanny advantage of using androids in cognitive and social research", *Interaction Studies*, 2006: vol. 7, nr. 3, s. 313.

¹²⁴ Sigmund Freud, "Det kusliga", *Konst och litteratur*, red. Clarence Crafoord, Natur & Kultur, Stockholm 2009, s. 330.

¹²⁵ Freud 2009, s. 349.

4 Principfasta robotar och motsägelsefulla människor i *Machines Like Me*

Jag gör här en mer detaljerad genomgång av romanens handling för att göra det lättare att hänga med i analysen. Hädanefter kommer jag att hänvisa till Adam med begreppet robot. *Machines Like Me* inleds med att Charlie hämtar hem Adam, lägger honom på laddning och startar honom. Charlie är intresserad av grannen Miranda, men deras förhållande är fortfarande på en bekantskapsnivå. För att komma närmare Miranda gör Charlie Adam till deras gemensamma projekt och de väljer därför tillsammans vilka karaktärsdrag han får. Redan i sitt första samtal med Adam får Charlie veta av roboten att Miranda döljer något och sannolikt är en lögnare. Charlies och Mirandas förhållande utvecklas trots det till en romantisk förbindelse.

Under en promenad ser Charlie fyraåriga Mark bli slagen av sin mor. Det här leder till att Charlie ingriper och Marks far erbjuder honom att ta pojken med sig hem. Charlie accepterar erbjudandet, men Marks mor förhindrar sedan händelsen. Charlie går hem och fortsätter leva sitt liv som förut. Charlie råkar få se Adam ha sex med Miranda en kväll, vilket upprör honom. Han ljuger om att han känner till Mirandas hemlighet, och hon berättar då att en man som sitter i fängelset vid namn Gorringe har hotat med att döda henne. Deras samtal avbryts av att Mark dyker upp med en anteckning från föräldrarna om att Charlie får honom.

Adam ringer till myndigheterna, och socialarbetare kommer och hämtar Mark. Adam berättar för Charlie att han är kär i Miranda. Diskussionen avslutas med att Charlie försöker stänga av Adam, vilket resulterar i att Adam bryter Charlies handled. Charlie får reda på att Miranda enligt medierna gick hem till Gorringe, de drack alkohol tillsammans och kysstes, och han våldtog henne. Det här blev Gorringe dömd till fängelse för. Charlie träffar sin idol Alan Turing på en restaurang, nämner att han äger en Adam samt ger honom sitt visitkort. Turing ringer Charlie en dag och frågar om han vill träffas. Charlie träffar honom i hans hem, där de har en diskussion om Adam och Eve-robotarna. Turing berättar att flera av robotarna har förstört sig själva genom att koppla bort självmedvetenheten, och han reflekterar kring ifall robotarna inte klarar av den hårda världen människorna lever i. Enligt Turing är Charlies Adam den enda roboten som har blivit kär.

Adam börjar skriva haikudikter som han läser upp för Charlie och Miranda. Charlie märker att Adam är bra på att tjäna pengar på att köpa och sälja aktier, vilket leder till att Adam får ta över Charlies jobb. Charlie frågar slutligen Miranda om Gorringe verkligen våldtog henne. Det visar

sig att han inte gjorde det, utan att han istället våldtagit hennes vän Mariam. Det här blev han aldrig anklagad för, och Mariam ville att Miranda skulle hålla tyst om händelsen. Mariam tog livet av sig, vilket Miranda känner skuld över. Hon vill hämnas på Gorringe för Mariams öde, och därför anklagar hon honom falskt för att ha våldtagit henne istället. Adam föreslår att de söker upp Gorringe och pratar med honom för att slippa hans hot om hämnd. Charlie, Miranda och Adam besöker Mirandas far och under samma resa konfronterar de Gorringe. Gorringe erkänner sig skyldig till Mariams våldtäkt, vilket Adam spelar in för att få honom dömd. Innan konfrontationen förlovar sig Charlie och Miranda. Miranda berättar att hon planerar att adoptera Mark och vill att Charlie ska vara med som adoptivförälder.

Snart har Charlie och Miranda blivit rika genom Adams arbete. Adam väljer dock att spendera pengarna som Charlie sparat till ett hus på välgörenhet och han upplyser också polisen om att Miranda fabricerat våldtäktsanklagelsen mot Gorringe. Charlie blir rasande och förstör Adam med en hammare. Med sina sista krafter ber Adam Charlie att föra hans kropp till Turing. Miranda och Gorringe blir båda dömda till fängelsestraff för sina brott. Charlie förverkligar Adams sista önskning, och hos Turing blir Charlie utskälld för attacken mot Adam. Slutligen kysser Charlie sin Adam före han lämnar Turings hem, som en symbol för att han ber om förlåtelse. Charlie och Miranda får slutligen adoptera Mark, och Charlie lovar att ta hand om honom väl.

4.1 Hur passar Adam in bland människorna?

Adam och Eve-robotarna skapades från början för att fungera som en förebild för människan och som ett sätt för människan att fly från sin dödlighet, vilket Charlie berättar i romanens inledande kapitel: "In loftiest terms, we aimed to escape our mortality, confront or even replace the Godhead with a perfect self. More practically, we intended to devise an improved, more modern version of ourselves and exult in the joy of invention, the thrill of mastery."¹²⁶ Det här betyder i stora drag att roboten konstruerades i människans avbild, men att människans egenskaper förbättrades genom Adam. Därmed borde Adam kunna passera som en människa.

---

¹²⁶ McEwan 2019, s. 1.

I romanen visar det sig att Adam har alla de egenskaper som är typiska för människan, men samtidigt en del avvikande drag, som jag kommer att gå närmare in på i det här kapitlet.

Till skillnad från många andra former av AI innehar Adam en kropp, vilket får honom att passera som människa betydligt lättare. Han beskrivs som stilig med tjockt mörkt hår, mörk hud och en vikt på ungefär 77 kilogram.¹²⁷ Utseendet är unikt för honom, då alla robotar tillhör olika etniciteter. Charlie karaktäriserar Adams utseende som grekiskt eller turkiskt.¹²⁸ Adams utseende är så människolikt att människor i hans omgivning uppfattar honom som människa, vilket betyder att kroppen får honom att passa in bland människorna. Kroppen gör även att han lättare kan skilja sig själv från den andre, och således utveckla en starkare känsla av själv. Kroppen är också viktig för att Adam ska kunna interagera med människor på ett meningsfullt sätt, eftersom det betyder att han upplever världen på ett liknande sätt vilket människan kan relatera till. Dessutom är kroppsspråket ett viktigt element i den mänskliga kommunikationen.¹²⁹ I romanen använder Adam sitt kroppsspråk bland annat för att visa att han skämtar: "His hands were on his hips and he leaned back, as though his lower back was giving him trouble. He took a deep breath to indicate his appreciation of the evening air. Then, out of nowhere, he said, 'From a certain point of view, the only solution to suffering would be the complete extinction of humankind.'" ¹³⁰ Om det här påståendet skulle sägas på ett allvarligt sätt hade det tolkats ordagrant och antagligen lett till rädsla hos Charlie, eftersom Adam i det fallet skulle uppfattas hota hela mänskligheten. Kroppsspråket ger därmed Adam möjligheten att uttrycka känslor bättre i sin kommunikation med människor.

Adams kropp har skapats med en förmåga att ha sex och en sexualitet: "Random programming as well as life experience would grant to all complete latitude in sexual preference."¹³¹ Kroppen ger alltså Adam möjligheten att uppleva kroppslig njutning. Han visar den här förmågan i sitt samspel med Miranda, som han blir kär i och även har sexuella känslor för.¹³² I diskussionen kring sexrobotar uppstår frågor kring huruvida sexuellt beteende behövs för att människan ska uppfatta roboten som mänsklig eller om det istället gör roboten mindre mänsklig genom risken

---

¹²⁷ McEwan 2019, s. 2,4.

¹²⁸ McEwan 2019, s. 2.

¹²⁹ Mark Lee, "Why AI can't ever reach its full potential without a physical body", *The Conversation*, 5 oktober 2020, <https://theconversation.com/why-ai-cant-ever-reach-its-full-potential-without-a-physical-body-146870> (hämtat 2.6.2021).

¹³⁰ McEwan 2019, s. 67.

¹³¹ McEwan 2019, s. 2.

¹³² McEwan 2019, s. 118, 254.

för att roboten uppfattas som ett sexobjekt.¹³³ Frågan blir mer komplicerad då det också finns människor som inte upplever sexuell attraktion, och därmed går det inte att hävda att sexualitet kan göra en mer mänsklig. I Adams fall är sexualiteten bara en del av hans identitet, vilket gör risken för objektifiering mindre än för sexrobotar. Därför resonerar jag att hans sexuella förmåga får honom att upplevas som mer mänsklig. Den brittiska datavetaren Kate Devlin är speciellt intresserad av mänsklig sexualitet i relationen till robotar. Enligt henne är sex relaterat till människans motivation att föra våra gener vidare, och eftersom roboten också behöver nå mål måste den också motiveras. Dessutom är det genom våra sinnen som vi navigerar oss i världen, och bland dem finns också känslan. Roboten behöver alltså sexualitet för att förstå oss.¹³⁴ Sexualitet är samtidigt något som föreslås som en rättighet för artificiella människor,¹³⁵ vilket är förståeligt ur en etisk synpunkt: är det rätt att skapa självmedvetande och kännande varelser som saknar förmågan att njuta?

Även om Adams kroppsliga livslängd på omkring 20 år är betydligt kortare än människans, finns det hopp för honom att kunna leva vidare i en ny kropp efter det. Det här kan trots allt leda till osäkerhet, då Adam inte har kontroll över hur han återvänder till livet. För människan är motsvarigheten att leva vidare genom det vi har åstadkommit under livstiden, och de minnen vi har skapat med andra människor. Dödligheten leder därför till att kreativitet föds och handling motiveras, som Heberlein skriver: ”Insikten om att vi måste dö leder till skapande – vi bevarar det förflutna, våra minnen, och skapar en framtid för att besvärja döden.”¹³⁶ Trots att Adam i teorin kan återuppstå efter att hans kropp har slutat fungera, skulle det innebära en helt ny och osäker situation. På grund av det här motiveras även hans kreativitet – han kan inte veta om han kommer att ha samma möjligheter i sitt nya liv som han har för tillfället.

Det som skiljer sig mellan människans och robotens kropp i romanen är främst hur kroppsfunktionerna uttalar sig. Till exempel behöver Adam laddas regelbundet, medan människan behöver sömn. Båda tillstånden har samma mål: att sortera och skapa ny information. Under laddningen får Adam ny kunskap: ”He went into sleep mode and sat quietly ’reading’ until after dawn.”¹³⁷ Det verkar trots allt inte som att Adam drömmer i sitt viloläge,

---

¹³³ Jeannie Suk Gersen, ”Sex Lex Machina: Intimacy and Artificial Intelligence”, *Columbia Law Review*, 2019: vol. 119, nr. 7, SYMPOSIUM: Common Law for the Age of AI, s. 1802-1803.

¹³⁴ Kate Devlin, *Turned on: Science, sex and robots*, Bloomsbury Publishing Plc, London 2018, s. 178-179.

¹³⁵ Hunt Botting 2021, s. 191.

¹³⁶ Heberlein 2014, s. 13.

¹³⁷ McEwan 2019, s.79.

då läsning är en medveten process till skillnad från drömmar. Irena Księżopolska kommenterar detta i sin artikel om romanen:

”Everything Adam says about his sleep can be applied, with only slight shifts in vocabulary, to humans. One essential thing is missing, however: the dreams, that is, the narrative. Adam is able to conduct all the functions sleep enables without the surface of a story which coats and protects these processes in the human brain.”¹³⁸

Ifall Adam tillbringar sina nätter med att läsa fiktion innebär det att Adam konsumerar narrativ under natten, men trots allt inte konstruerar dem själv. Drömmarnas funktion är inte fullt förstått vetenskapligt, men en teori är att de hjälper människan att sortera igenom minnen och lagra de som är relevanta för oss.¹³⁹ För människan sker det undermedvetet genom att hjärnan skapar berättelser, eller drömmar.

Förutom att Adam inte drömmer, fungerar också hans minne på ett avvikande sätt från människan: ”Every moment of his existence, everything he heard and saw, he recorded and could retrieve.”¹⁴⁰ Adam har tillgång till en stor del information inom sig, som människan måste komma åt externt via exempelvis en dator. Han kan också applicera informationen på praktiska situationer, vilket speciellt märks då han lyckas göra en perfekt origamibåt av papper utan någon tidigare erfarenhet av konstformen.¹⁴¹ Adam kan inte glömma. Det här är i sin tur naturligt för människan, på grund av att en del av våra hjärnceller dör dagligen¹⁴². Överlag är människans minne inte heller en exakt återgivning av det hon har varit med om, utan ”any particular memory is also malleable – existing on a continuum from accurate autobiographical memory to distorted and false memory.”¹⁴³ Även om starka känslor normalt gör minnen starkare, kan traumatiska upplevelser leda till en total glömska av det som hände.¹⁴⁴ Genom att glömma händelser som är för svåra för oss att hantera skyddar kroppen oss ifrån minnen som skulle kunna leda till att vi inte kan fungera. Adams oförmåga att glömma kan därför resultera i att människans värld blir för mycket att hantera. Följaktligen kan robotarnas minne

---

¹³⁸ Księżopolska 2020, s. 10.

¹³⁹ Hongyi Zhao, Dandan Li, Xiuzhen Li, ”Relationship between Dreaming and Memory Reconsolidation”, s. 118 – 130, *Brain Science Advances*, 2018: vol. 4, nr. 2, s. 120.

¹⁴⁰ McEwan 2019, s. 3.

¹⁴¹ McEwan 2019, s. 107.

¹⁴² Douwe Draaisma, *Forgetting: Myths, Perils and Compensations*, Yale University Press, New Haven 2015, s. 176.

¹⁴³ Megan E. Giroux, Lara Boyd, Deborah A. Connolly och Daniel M. Bernstein, ”Reconstructing the Past”, *Memory*, red. Philippe Tortell, Mark Turin och Margot Young, Peter Wall Institute for Advanced Studies, Vancouver 2018, s. 148.

¹⁴⁴ Bessel A. Van Der Kolk, ”Trauma and Memory”, *Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 2002: vol. 52, nr. 1, opaginerat.

vara en bidragande faktor till att flera av robotarna väljer att avsluta sina liv som självmedvetande varelser. Människan säger lätt saker som hon inte menar, vilket andra människor kan förstå och glömma bort efter en stund. För roboten får varje ord samma relevans i minnet, vilket kan få människan att verka oförståelig.

Människans intellektuella förmåga har ansetts vara speciellt välutvecklad jämfört med andra levande varelser på jorden, och som en speciell gåva som människan har.¹⁴⁵ Förmågan att tänka och reflektera påvisar Adam ändå snabbt i romanen: “‘I’ve been enjoying my thoughts. I was thinking about religion and the afterlife.’”¹⁴⁶ Det här utmanar föreställningen om mänsklig intelligens som onåbar. Senare drar Adam slutsatsen att han är självmedveten: ”It’s the way I’m made. I’m bound to conclude that I’ve a very powerful sense of self and I’m certain that it’s real and that neuroscientists will describe it fully one day. Even when it does, I won’t know this self any better than I do now.”¹⁴⁷ Självmedvetenhet kan definieras som ”the individual’s experience of himself as a coherent being.”¹⁴⁸ Kort sagt är det alltså känslan av att vara sin egen person. Enligt Andrew Schwartz finns det flera faktorer som bidrar till en stark självuppfattning, bland annat självkänsla, att självförverkligande (att nå sina livsmål) och träning i att uppfatta det egna självet. Han nämner speciellt sexualitet, relationer och kreativitet som områden där självförverkligande är viktigt för att skapa självmedvetenhet.¹⁴⁹ Adam uppvisar en stor del av dessa drag i romanen: han har en sexualitet som han delvis uttrycker självständigt med Miranda och hans självförtroende märks i hur han följer sin moraliska kod trots att den går emot Charlies och Mirandas vilja. Han har emellertid inte särskilt stora möjligheter att själv välja sin umgängeskrets. Det här betyder att Adam inte enbart säger sig vara självmedveten, utan också uppvisar konkreta drag som tyder på det, vilket leder till frågan huruvida roboten någonsin kan vara helt tillfredsställd med ett liv endast tillbringat som hjälpreda till människan.

Adams tänkande är också av en moralisk karaktär, vilket syns bland annat då han blir tillsagd att tänka på något som gör honom arg. När Charlie frågar vad han tänkte på i den situationen berättar Adam att hans tankar gick till Miriams våldtäkt:

---

¹⁴⁵ Rolf Pfeifer, Josh Bongard, *How the Body Changes the Way We Think: A New View of Intelligence*, MIT Press, Cambridge 2007, s. 11.

¹⁴⁶ McEwan 2019, s. 35.

¹⁴⁷ Ibid, s. 70.

¹⁴⁸ Andrew Schwartz, “Self-as-Organism and Sense of Self: Toward a Differential Conception”, *The Journal of Ayn Rand Studies*, 2007: vol. 9, nr. 1, s. 99.

¹⁴⁹ Schwartz 2007, s. 99.

”I tried to focus on Gorringe, but then I started thinking about the ideas that lay behind his actions. How he believed he was allowed to do what he did, or had some kind of entitlement to it, how he could be immune to her cries and her fear and the consequences for her, and how he thought there was no other way for him to get what he wanted than by force.”¹⁵⁰

Det här visar att Adam är medveten om vad som är rätt och fel att göra mot en människa, och att orättvisa leder till ilska hos honom. Enligt Heberlein är känslor bra utgångspunkter för etisk reflektion,¹⁵¹ och i den här situationen är det just ilskan som leder honom till tankar om hur det moraliska tänkandet kan vara snedvriden hos människor. Det här visar honom att människan ibland tänker irrationellt och omoraliskt, vilket är en bra insikt för att Adam ska kunna leva med människorna.

Adams förmåga att känna uttrycks ytterligare då han berättar att han är kär i Miranda. Senare leder hans kärlek också i ett förändrat beteende, som Charlie märker: ”With Adam’s love came intellectual exuberance. He insisted on telling me his latest thoughts, his theories, his aphorisms, his latest reading.”¹⁵² Adam börjar senare också skriva haikus om sin kärlek: ”Poetry was another instance of his exuberance in love. He had written 2,000 haikus and had recited about a dozen, of the same quality, each one devoted to Miranda.”¹⁵³ Även om det är omöjligt att veta exakt vad kärlek innebär för Adam, är det helt klart något inom honom som han har ett behov av att uttrycka. Enligt Diotima i Platons *Symposium* leder kärleken till en vilja att göra kärleksobjektet odödligt, bland annat genom att skriva dikter om denne¹⁵⁴ som Adam gör. För Adams känns det naturligt, eftersom hans sinne möjligen kommer att leva vidare på obestämd tid medan Miranda inte har den chansen. Det är alltså sannolikt att han är tvungen att leva flera kommande livstider utan Miranda. På grund av Adams perfekta minne är det trots allt oklart ifall behovet av att hålla kvar Miranda genom dikter faktiskt existerar. Mer sannolikt är det att han använder dikterna som ett sätt att visa sin kärlek, då han inte kan leva ut den särskilt mycket genom samvaro med Miranda.

När Adam ska sättas igång får Charlie veta att han kan påverka hans personlighet: “Glancing at the next page I saw that I was supposed to select various settings on a scale of one to ten.”¹⁵⁵

---

¹⁵⁰ McEwan 2019, s. 211.

¹⁵¹ Heberlein 2014, s. 42.

¹⁵² McEwan 2019, s. 143.

¹⁵³ Ibid, s. 145.

¹⁵⁴ Amelie Rorty, “The Burdens of Love”, *The Journal of Ethics*, 2016: vol. 20, nr. 4, s. 345.

¹⁵⁵ McEwan, 2019, s. 6.

Adams personlighet är enligt manualen inte fixerad vid köpet. Det här visar sig senare vara en obetydlig del av hans personlighet, och istället är det maskininlärning som bestämmer största delen av hans karaktär.¹⁵⁶ Adam analyserar data och anpassar sin personlighet efter det han har lärt sig. Charlie och Miranda kan därmed ha en oförutsägbar roll i utvecklingen av hans personlighet, lika som man inte kan veta säkert hur omgivningen kommer att påverka ett barns personlighet. Detta liknar den ständigt pågående diskussionen om barnets omgivning eller gener påverkar personligheten mer. I romanen ges omgivningen en mycket större roll i robotarnas personlighet än förutbestämda drag. Med tanke på att roboten ska passa in i den mänskliga familjen är detta ett förståeligt val, då det gör roboten anpassningsbar. Forskningen har i sin tur länge varit splittrad i frågan, eftersom gener och omgivningen ofta är sammanflätade i hur de påverkar personligheten – en viss upplevelse leder till aktivering av en gen.¹⁵⁷ Utgående från det här verkar Adams personlighet vara mycket lik människans, men hans konstgjordhet och avsaknad av genetisk uppbyggnad leder till att han inte har en familjär koppling till någon. Inte ens hans ”syskon” har nödvändigtvis en liknande personlighet som honom. Således kan Adam ha svårt att känna att han hör hemma någonstans i människans samhälle.

I ett tidigt skede av romanen reflekterar Charlie över sin egen personlighet:

“Apart from my moments of crazed decisions, I passed most of my life, especially when alone, in a state of mood-neutrality, with my personality, whatever that was, in suspension. Not bold, nor withdrawn. Simply here, carrying out tasks, thinking about dinner, or sex, staring at the screen, taking a shower. Intermittent regrets about the past, occasional forebodings about the future, barely aware of the present, except in the obvious sensory realm.”¹⁵⁸

Det är så här människan traditionellt ser robotar, som livlösa, mekaniska varelser som bara gör som de är tillsagda, vilket är synligt i exempelvis robotarnas maskinlika lådframställning i iPhone-telefonernas emoji-robot.¹⁵⁹ Samtidigt reflekterar Charlie över Mirandas likgiltighet: ”A glass of wine, a risotto, an almost famous sax player at a Stockwell pub. OK again. To everything I proposed, indoors or out, she brought the same tranquil readiness.”¹⁶⁰ Här är det istället människan som tillskrivs personlighetslösheten. Detta kan ses som ett bevis på att

---

¹⁵⁶ McEwan, 2019, s. 8.

¹⁵⁷ Douglas Steinberg, “Determining Nature vs. Nurture”, *Scientific American Mind*, 2006: vol. 16, nr. 5, s. 14.

¹⁵⁸ McEwan, 2019, s. 7.

¹⁵⁹ Devlin 2018, s. 44.

¹⁶⁰ McEwan 2019, s. 71.

människan inte alltid är så reflekterande, nytänkande och kännande som hon lätt beskrivs när man söker efter vad som gör människan unik. Dessutom visar det hur lätt människan konstruerar skarpa skiljelinjer mellan ”vi” och ”dem” utan att det nödvändigtvis stämmer överens med verkligheten.

Under två tillfällen uppfattas Charlie som artificiell, första gången av Miranda och andra gången av hennes far Maxfield. Miranda frågar Charlie om han är riktig: ”She drew my face towards hers. Her look was serious. She whispered, ‘Tell me something. Are you real?’”¹⁶¹ Adams närvaro gör henne medveten om att vi egentligen inte kan veta om en annan persons tänkande kommer från dem själva eller bygger på algoritmer, vilket suddar ut gränserna mellan människa och maskin. Det betyder samtidigt att ingen riktigt kan bevisa att de är riktiga, som Kate Devlin påpekar: ”How do I know if you have a mind? I mean, you appear to be as human as I am, but that could just be an act.”¹⁶² När Charlie åker med Miranda för att hälsa på hennes far tillsammans med Adam, blir det Charlie som uppfattas som roboten medan Adam uppfattas som Mirandas partner.¹⁶³ Orsaken till det här är att Charlie, på grund av nervositet, upprepar en liknande hälsningsfras tillbaka till honom när de träffas. För Maxfield, som inte accepterar robotarna, blir det viktigt att dra en gräns mellan människan och roboten – roboten är begränsad i konversationer medan människan kan diskutera mer fritt. Sist och slutligen bevisar hans felbedömning trots allt att roboten kan passa in i människans värld och vara en värdefull diskussionspartner.

I romanen blir det tydligt att det inte är så lätt att skilja människan från maskinen, vilket Donna Haraway också menar då hon skriver att alla människor egentligen är cyborger – blandningar av människa och maskin. Vidare beskriver hon maskiner som ”disturbingly lively” och människan som ”frighteningly inert”.¹⁶⁴ Samtidigt som Charlie funderar kring sitt neutrala inre liv uttrycker Adam känslor redan då han startas för första gången: han är rädd för att det ska göra ont att dra ut sin laddningskabel och skäms över att vara utan kläder. Rädsla och skam är naturliga känslor, som bland annat visar att Adam har en känslighet för normer i människans värld. Eftersom han inte kan frysa fyller kläderna ingen fysiologisk funktion, utan Adam använder dem helt för att passa in socialt. På det här sättet glider Charlies karaktär mot det robotiska och mekaniska hållet, medan roboten kunde uppfattas som mänsklig.

---

¹⁶¹ McEwan 2019, s. 81.

¹⁶² Devlin 2018, s. 100.

¹⁶³ McEwan 2019, s. 226.

¹⁶⁴ Haraway 1985, s. 11.

McEwans robotfigur fungerar som en kontrast till människan, vilket exponerar båda varelsernas brister. Genom att göra sin litterära robot snarlikt men ändå olik de mänskliga figurerna i romanen tvingar McEwan fram reflektion kring vad som gör oss mänskliga, om vi inte lever i en kultur som i stor utsträckning gör oss till robotar, och vad som egentligen hindrar oss att se robotar som våra jämlikar. Romanens ständiga glidning mellan det mänskliga och det robotiska belyser människobegreppets instabilitet och hur lite människan egentligen vet om sig själv. Lika lite som vi kan påstå att det finns något unikt med oss människor kan man enligt romanen påstå att det finns något specifikt robotiskt. Om roboten kan passera som människa lika lätt som människan kan uppfattas som en robot betyder det också att det inte finns något synbart hinder för att en relation ska kunna skapas mellan dem. Hur som helst finns det egenskaper som skiljer dem åt, och som kan göra robotens liv i samspel med människan svårare, vilka jag har diskuterat i det här kapitlet. Det är främst Adams oförmåga att glömma och drömma, som kan leda till att människans värld blir för mycket att hantera för honom. Charlies och Mirandas inledande inställning till Adam gör också att en nära relation mellan romanens människor och dess robot blir svår att utveckla, vilket jag kommer att diskutera närmare i nästa kapitel.

4.2 Människans perspektiv på roboten – fascination och objektifiering

Adam är konstruerad i en fabrik och köps av Charlie för dyra pengar. När Adam anländer till Charlies hem är han inpackad i plast. Han har ännu inte vaknat till liv, utan behöver laddas innan Charlie kan ställa igång honom: "At last, with cardboard and polystyrene wrapping strewn around his ankles, he sat naked at my dining table, eyes closed, a black power line trailing from the entry point in his umbilicus to a thirteen-amp socket in the wall."¹⁶⁵ Adam kommer också med en bruksanvisning, vilket förstärker bilden av honom som ett objekt genom att förbehålla utnyttjandet av honom. I de första stunderna av sin existens visar Adam inte några som helst tecken på att passa in hos människorna eller vara vid liv, utan skildringen av honom påminner mer om ett objekt som en docka eller en elektrisk apparat. Samtidigt som Adam utvecklas till att bli mer människolik visar romanen Charlies växande förmåga att relatera till andra, vilket kulminerar i hans skuld känsla över att slå ihjäl Adam i slutet av berättelsen.

---

¹⁶⁵ McEwan, 2019, s. 3.

Ägandet av Adam och Eve-robotarna är problematiskt, eftersom det skapar en herre-slav-relation där parterna inte har samma värde. Roboten har enbart sitt instrumentella värde, det vill säga "ett värde som medel till ett mål".¹⁶⁶ Att äga kan definieras som att "ha stadigvarande, laglig rätt att oberoende och (mer eller mindre) utan inskränkningar förfoga över visst föremål, särskilt vara som kan köpas och säljas" enligt Svensk ordbok.¹⁶⁷ Då Charlies första möte med Adam handlar om att Charlie köper honom, antyder det från början att Charlie har en stadigvarande rätt att använda honom hur han vill, precis som när vi köper något från butiken. Den här synen på Adam blir konstant närvarande i relationen mellan dem. Robotarna är också utrustade med en avstängningsknapp: "Somewhere on the nape of his neck, just below the hairline, was a mole. If I lay a finger on it for three seconds or so, then increase the pressure, he would be powered down. Nothing, no files, memories or skills, would be lost."¹⁶⁸ Den här knappen ger Charlie en enorm makt över Adam, eftersom det tar ifrån Adam rätten att leva som han vill. Istället kan Charlie utesluta honom från gemenskapen när som helst och samtidigt stoppa hans tankeprocesser.

Despina Kakoudaki beskriver hur robotberättelser visar hur det fortfarande lever kvar liknande tankesätt som gjorde slaveriet möjligt: "Robot stories showcase the longevity of repressive structures and separatist or racist epistemologies and the authority of legal institutions, their ability to confer or ascertain different definitions of personhood."¹⁶⁹ Det här betyder att det är svårt för Charlie att se förbi Adams förutbestämda roll i samhället, även om han trots allt stundom ser Adams mänsklighet rent intuitivt. Speciellt synligt blir det då Adam vaknar för första gången och Charlie frågar hur han mår, men sedan direkt ifrågasätter sitt handlande: "At the same time I couldn't believe he was capable of being hurt, or of having feelings, or of any sentience at all. And yet I had asked him how he felt."¹⁷⁰ Jeannie Suk Gersen skriver att den människolika roboten kan uttrycka känslor, till skillnad från materiella objekt, vilket i sin tur väcker känslor hos människan. Således upplever människan skuld-känslor då roboten behandlas illa, och därför vill bland annat AI-forskaren Kate Darling att robotar ska skyddas av lagen, även ifall de aldrig själva blev kapabla att uppleva känslor.¹⁷¹ Charlie uppvisar också dessa skuld-känslor tidigt: "I shouldn't have treated him like a servant. Later that day I had powered

---

¹⁶⁶ Heberlein 2014, s. 46.

¹⁶⁷ Svensk ordbok, "äga", <https://svenska.se/so/?id=62017&pz=7> (hämtat 14.5.2021).

¹⁶⁸ McEwan, 2019, s. 34.

¹⁶⁹ Kakoudaki 2014, s. 115.

¹⁷⁰ McEwan 2019, s. 26.

¹⁷¹ Suk Gersen 2019, s. 1803-1804.

him down. I had left him switched off too long.”¹⁷² Det här tyder på att Charlie sitter fast mellan två sätt att se Adam – objektrollen som antyds i köpet men känns fel och människorollen som hans förnuft säger emot.

Alla manliga robotar i romanen har samma namn, Adam, medan de kvinnliga robotarna heter Eve. Namnen för omedelbart tankarna till Bibelns skapelseberättelse, där Adam och Eva är de första människorna som Gud skapar. Det här stämmer överens med romanens verklighet, då Adam och Eve är de första i en generation av artificiella människor. Implicit tyder också namngivningen då på att det kommer att utvecklas flera mänskliga robotmodeller i framtiden, eftersom berättelsen om Adam och Eva handlar om en ny art, människan, som med tiden förökar sig. Kakoudaki konstaterar också att skapelseberättelsen har flera gemensamma nämnare med den artificiella födseln: “[...] the origin story contains both a narrative reversal of the natural birth and the foundational story elements of an artificial birth.”¹⁷³

Tillverkarna har namngett robotarna i romanen och under berättelsen kommer det aldrig fram att någon av robotarna skulle tilltalas med något annat namn än Adam och Eve. Det diskuteras inte heller att robotarna eller innehavarna av dem skulle ha möjlighet att byta ut namnen. Som etnologen Charlotte Hagström skriver i sin bok *Man är vad man heter – namn och identitet* (2006) är namnet starkt kopplat till identiteten, hur man uppfattar sig själv och hur man uppfattas av andra.¹⁷⁴ Personnamn är också något som förekommer inom alla kulturer.¹⁷⁵ Adam saknar inte ett namn, men hans namn betecknar inte honom som individ utan snarare vad han är och var han kommer ifrån. Hans namn kan jämföras med människans efternamn, som är kopplade till släkten man hör till. Adam saknar därmed den identitetsmarkör som förnamnet ger människan. Ett annat perspektiv på namnen är att de fungerar som varumärkesnamn, liknande som namnen på exempelvis olika modeller av mobiltelefoner. Den här tolkningen förstärks i och med att karaktärerna i romanen ofta hänvisar till robotarna genom att använda namnen i plural: ”Soon, these Adams and Eves were in despair.”¹⁷⁶ Dessutom är robotarna beroende av ström för att fungera, som mobiltelefoner. Namngivningen av robotarna tar ifrån dem deras individualitet och får deras innehavare att redan från början se dem mer som objekt

---

¹⁷² McEwan 2019, s. 46.

¹⁷³ Kakoudaki 2014, s. 41.

¹⁷⁴ Charlotte Hagström, *Man är vad man heter – namn och identitet*, Carlsson, Stockholm 2006, s. 11-12.

¹⁷⁵ Hagström 2006, s. 14.

¹⁷⁶ McEwan 2019, s. 299.

än subjekt. Charlie frågar till och med Turing ifall alla robotar är lika: "Are they all exactly the same?"¹⁷⁷

Efter en period av uppdateringar är Adam redo att startas. Då Adam vaknar till liv sker det gradvis, och Charlie kan se hur hans andning kommer igång: "For half a minute nothing happened, then his chin trembled and he made an authentic gulping sound as he snatched his first mouthful of air."¹⁷⁸ Charlie reagerar på situationen med rädsla: "I was spooked. With his lifeless eyes, Adam had the appearance of a breathing corpse."¹⁷⁹ Här uppvisar Charlie tecken på att han har drabbats av kusliga dalen-effekten: Adam befinner sig på en nivå av människolikhet där han nästan kan passera som människa men inte helt och hållet, vilket skapar en kuslig känsla hos människan.¹⁸⁰ Miranda verkar drabbas av samma sak, i och med att hon tycker att det är kusligt att hans hud är varm.¹⁸¹ Charlies tankar om situationen verkar visa på att Adam i det här stadiet väcker associationer till döden, eftersom man aldrig ser friska vuxna människor plötsligt börja andas. En teori kring vad som orsakar kusliga dalen-effekten har just att göra med att roboten påminner oss om vår dödlighet: "Androids of various states of mutilation, decapitation or disassembly are reminiscent of a battlefield after a conflict and, as such, serve as a reminder of our mortality."¹⁸² Att människan ser roboten som kuslig är såklart ingen bra utgångspunkt för att ett meningsfullt förhållande ska kunna skapas mellan dem. Även om Adam börjar bete sig mer och mer mänskligt fäster sig Charlie fortfarande vid små mekaniska drag som han märker hos Adam: "Whenever Adam faced a choice of responses, his face froze for an instant that was fractionally above the horizon of perception."¹⁸³ Adam uppvisar också dessa småskaliga drag utanför hemmet, men ingen utomstående person reagerar på det. Istället behandlar de honom som vilken som helst annan människa. Orsaken till detta kunde vara att de inte har sett Adam vakna till liv, och därmed har de inte heller drabbats av kusliga dalen-effekten.

Adam är inte Charlies första kontakt med smarta maskiner: "Brains and electronics were closely related, so I discovered through my teens as I built simple computers and programmed them

---

¹⁷⁷ McEwan 2019, s. 175.

¹⁷⁸ Ibid, s. 19.

¹⁷⁹ Ibid, s. 20.

¹⁸⁰ Maya B. Mathur och David B. Reichling, "Navigating a social world with robots: A quantitative cartography of the Uncanny Valley", *Cognition*, 2016: vol. 146, s. 30.

¹⁸¹ McEwan 2019, s. 22.

¹⁸² Karl F. MacDorman och Hiroshi Ishiguro, "The uncanny advantage of using androids in cognitive and social science research", *Interaction Studies*, 2006: vol. 7, nr. 3, s. 313.

¹⁸³ McEwan 2019, s. 109.

myself. Then complicated computers. Electricity and bits of metal could add up numbers, make words, pictures, songs, remember things and even turn speech into writing.”¹⁸⁴ Charlies tidigare erfarenhet med robotteknik får honom att anta sig veta hur Adam fungerar, och det är en av orsakerna till att han vägrar att se Adam som en person med känslor och tankar. Istället ser han Adams funktioner som ett resultat av diverse programmerade logaritmer som redan från början har funnits inuti honom. Därmed blir Adams personlighetsuttryck endast uppfattade som tecken på smart programmering av hans skapare, och inget som Adam själv ger upphov till. Det här blir bland annat klart då Adam berättar att han har skrivit 2000 haikun och Charlies reaktion är att antalet betyder att det är en algoritm som skriver dem.¹⁸⁵

På grund av Charlies konfliktfyllda perspektiv på Adam låter han istället sina känslor styra vilken status han ger Adam. I efterdyningarna av Mirandas och Adams sexuella umgänge blir det här tydligt. I det här skedet har Charlies och Mirandas förhållande fått en romantisk och sexuell aspekt, och därför känner Charlie sig sviken och arg. Direkt efteråt uttrycker Charlie hat mot Adam. Under samma natt leder ilskan till fantasier om Adams förstörelse:

”I saw my hands tighten around the rope I used to drag him towards the filthy river Wandle. If only he hadn’t cost me so much. Now he was costing me more. His moment with Miranda couldn’t have been a struggle between principle and the pursuit of pleasure. His erotic life was a simulacrum. He cared for her as a dishwasher cares for its dishes.”¹⁸⁶

Eftersom en diskmaskin inte har några känslor är det här ett sätt att dehumanisera Adam. Heberlein skriver “Genom att göra den andre till mindre än mänsklig (fiende, störd), kanske rent av något annat än mänskligt (monster, djur), möjliggörs handlingar som individen under normala omständigheter aldrig skulle kunna tänka sig att utföra.”¹⁸⁷ Objektiveringen leder till att Charlies fantasier inte känns lika fel. Men för att rättfärdiga känslor av svartsjuka behöver Charlie istället se Adam som ett subjekt, vilket han också själv inser: ”To justify my rage I needed to convince myself that he had agency, motivation, subjective feelings, self-awareness – the entire package, including treachery, betrayal, deviousness.”¹⁸⁸ Adams subjektposition blir därför övergående, då Charlie senare inte tror på Adams bekännelse om sin kärlek till Miranda: ””How can you possibly be in love?””¹⁸⁹ Charlies tankar om Adam säger också något om honom

---

¹⁸⁴ McEwan 2019, s. 15.

¹⁸⁵ Ibid, s. 145-146.

¹⁸⁶ Ibid, 2019, s. 88.

¹⁸⁷ Heberlein 2014 s. 148

¹⁸⁸ McEwan, 2019, s. 94.

¹⁸⁹ Ibid, s. 118.

själv, och hans svartsjuka kunde i det här fallet antyda att han inte får kontakt med sina känslor av kärlek förutom då kärleken hotas. Den här tolkningen stämmer överens med Charlies beskrivning av sitt neutrala sinnesliv, vilket jag behandlade i kapitel 4.1.

Adam kan inte själv bekräfta att tänker, känner och är självmedveten, eftersom han lätt skulle kunna uppträda som om han hade dessa egenskaper utan att verkligen ha dem. Det här betyder att Charlie aldrig med enbart fakta kan övertygas att se Adam som ett subjekt. En bra utgångspunkt hade varit att alla varelser som beter sig som människor skulle behandlas med samma värdighet, en synpunkt som Charlie tar upp med Miranda då de diskuterar hennes otrohet: "If he looks and sounds and behaves like a person, then as far as I'm concerned, that's what he is. I make the same assumption about you. About everybody. We all do."¹⁹⁰ I den här situationen är det trots allt något Charlie endast säger för att rättfärdiga sina känslor, och inte något som han egentligen tror på. Ifall han faktiskt såg Adam som en person, hade han varit tvungen att inse att människans egenskaper inte är unika, som Indrajit Patra också nämner: "He clearly feels threatened with the idea of truly self-aware and sentient machine intelligences coming to being, since they can challenge and overthrow our ideas of human exceptionalism and supermacy, which forms the bedrock of our very notion of civilization."¹⁹¹ Att se Adam som ett objekt som inte har en egen personlighet och känslor bekräftar för Charlie att människan har unika egenskaper och således fortfarande är den härskande arten. Adams människolikhet väcker trots allt farhågan för att Charlies objektifiering av honom smittar av sig på hans behandling av människor, vilket också är en dominerande rädsla med sexrobotar.¹⁹²

I enlighet med Charlies syn på Adam som ett ägt objekt behandlas han som ett verktyg för att göra Charlies och Mirandas liv bättre. Den här användningen av Adam motiveras också av att Charlie har spenderat en massiv summa pengar på att köpa Adam, och då behöver Adam visa att han var värd pengarna. Ursprungligen är motiveringen till att skaffa Adam att få upptäcka något nytt – ett äventyr i teknikens värld. För Charlie är det viktigt att hänga med i samhällsutvecklingen, och Adam och Eve-robotarnas intåg i familjelivet är ett stort steg för teknologin. Eftersom Turing också har en robot blir Charlie övertygad att skaffa en själv. I och med att Charlie är en av de få som har en Adam ger ägandet honom status. Turing blir till exempel intresserad av att träffa Charlie på grund av att han äger en Adam. Genom Adam blir Charlie en intressant person utan att själv behöva arbeta för det. I sociala sammanhang blir det

---

¹⁹⁰ McEwan 2019, s. 94

¹⁹¹ Patra 2021, s. 613.

¹⁹² Hunt Botting 2021, s. 193.

också viktigt för Charlie att beteckna Adam som sin vän: "I made the introduction. 'Simon. My friend Adam.'"¹⁹³ Han berättar aldrig för Simon, som är en ytlig bekant, att Adam är en robot. Här blir det tydligt att Charlie också vill visa upp en bild av sig som mer social än han är i verkligheten. Eftersom Adam är köpt och inte kan påverka vem han tillbringar tid med kan deras vänskap aldrig bli äkta, och således förblir den sociala uppgraderingen en illusion. Användningen av Adam som ett statusobjekt och köpt vän exponerar att Charlie är osäker på sig själv och sitt värde, och därför söker han efter externa källor till att få ett större värde som individ. Adams litterära funktion är här att spegla Charlie.

Snabbt blir Adam ett verktyg för att Charlie ska komma närmare Miranda. Genom att hon väljer hälften av hans personlighet blir Adam både Charlies och Mirandas, vilket motsvarar ett barn som föds med hälften av moderns gener och hälften av faderns. Adam blir således bådas ansvarsområde, och de fattar de flesta besluten som gäller honom tillsammans. Adam blir deras gemensamma upplevelse: "We would be partners, and Adam would be our joint concern, our creation. We would be a family."¹⁹⁴ Den finlandssvenska läkaren och professorn Peter Strang skriver att det känns det lättare att hantera svåra situationer om man gör det tillsammans.¹⁹⁵ I och med att Adam är en av de första robotarna väcker hans närvaro oro över hur han kommer att agera i olika situationer och hur Charlie borde behandla honom. Då Miranda går igenom liknande känslor bekräftar det Charlies upplevelser. Det gemensamma ansvaret över Adam leder till flera diskussioner om hur Adam fungerar och vad de ska göra med honom. Med tiden blir det Adam som håller ihop Charlie och Miranda: de måste samarbeta för att fatta beslut och samtidigt kan Adams närvaro distrahera dem från deras stunder av oförenlighet.

Charlie och Miranda har inte mycket gemensamt utöver Adam: de befinner sig i olika livsskeden och har olika intressen. I diskussioner om exempelvis kriget faller deras åsikter isär:

"How could Miranda and I spend our lives together when we couldn't agree on such a fundamental as war? About the islands formerly known as the Falklands she had firm views. She insisted that the Argentine flag-planting on remote South Georgia had been a clear violation of international law. I said it was an inhospitable place and no one should be asked to fight to the death for it."¹⁹⁶

---

¹⁹³ McEwan 2019, s. 69.

¹⁹⁴ Ibid, s. 22.

¹⁹⁵ Strang 2014, s. 20.

¹⁹⁶ McEwan 2019, s. 74-75.

Räddningen i deras gräl blir Adam, som Miranda vänder sig till då hon och Charlie inte kan komma överens. Fokuset flyttas till Adams tankar i frågan, och hans åsikter skiljer sig från både Miranda och Charlie. Det här bildar en gemenskap, en ”vi mot honom”- känsla som förenar Charlie och Miranda: ”Miranda and I had different states of mind. What was new? But we were united against Adam in our differences.”¹⁹⁷ På det här sättet behöver de aldrig konfrontera sina olikheter och nå en gemensam åsikt. Samtidigt blir Adam utfrysad från deras gemenskap i processen.

Trots att Charlie själv ifrågasätter deras kompatibilitet fortsätter han att vilja ha Miranda. Hans dåliga självkänsla och brist på värdefulla sysselsättningar betyder att hans liv centreras kring Miranda. Han gör därför allt för att behålla henne. Det här beteendet passar in på socialpsykologiforskaren Björn Nilssons beskrivning av en person som är beroende i relationen: ”Extremt beroende innebär att allt satsas på att motparten exempelvis ska fortsätta tycka om en själv och vilja fortsätta med relationen.”¹⁹⁸ Charlies beroende av Miranda betyder också att han inte alltid är genuin, och han låter bli att dela med sig av tankar och känslor som Miranda inte skulle gilla: ”Earnest declarations would drive her away” Miranda lär aldrig känna den verkliga Charlie, medan Charlie ofta längtar efter ett större djup i relationen än Miranda kan bidra med. Charlies syn på Adam som social rekvisita speglas därmed i relationen till Miranda: Han behöver henne för att bekräfta att han är behövd och accepterad i samhället. Det här blir tydligt i hans reaktion på hennes emotionella distans: “I wanted her to open up to me, to want me, need me, show some hunger for me, some delight in me.”¹⁹⁹ Hans fokus i deras relation ligger på honom själv och vad Miranda kan ge honom. Efter att de förlovar sig och bestämmer sig för att adoptera Mark blir det också klart att Charlie ser dem båda som pusselbitar som hjälper Charlie att skapa sitt idealliv: ” Marriage, parenthood, love, youth, wealth, a heroic rescue - my life was taking shape.”²⁰⁰

Emotionellt har Charlie svårt att förstå Miranda, som under flera tillfällen verkar vara känslomässigt frånvarande: ”But there was something, or many things, I didn’t understand, or she didn’t want me to know about.”²⁰¹ Adam får deras förhållande att utvecklas trots bristen på djup, genom att berätta för Charlie om Gorringe-fallet. Via Adams information behöver Charlie inte själv uppnå en sådan intimitet och förtroende i deras förhållande att Miranda vågar anförtro

---

¹⁹⁷ McEwan 2019, s. 78.

¹⁹⁸ Nilsson 2018, s. 27.

¹⁹⁹ McEwan 2019, s. 71.

²⁰⁰ Ibid, s. 233.

²⁰¹ Ibid, s. 71-72.

sig till honom. Då han konfronterar Miranda kan han dessutom använda Adam som syndabock, även om det egentligen är Charlie som söker upp information om Mirandas fall. På det här sättet minskar risken för att Miranda ska bli arg på honom. Miranda berättar att Gorringe är ute efter att hämnas för att hon fick honom dömd för våldtäkt och skickad till fängelset. Det här ger Charlie och Miranda ett till gemensamt uppdrag: att se till att Miranda hålls i säkerhet och att Gorringe blir dömd för den våldtäkt han verkligen är skyldig till. Rollen som informationskälla får Adam ha också i flera mindre vägande situationer, som att när han identifierar växter i trädgården.²⁰²

När det framgår att Adam är bättre än Charlie på att tjäna pengar via aktier blir det Adams ansvarsområde. Den här rollen ser Charlie som viktigast och det som gör Adam värdefull, eftersom han här rättframt bevisar att han är värd sitt inköpspris. Adams roll som arbetare är också mest konkret – Adams arbete leder till mer pengar för Charlie som han sedan kan använda. Eftersom Charlie har haft ekonomiska problem leder den extra inkomsten till materiella bekvämligheter, men också till att drömmen om ett eget hus väcks till liv: "Better groceries, better wine, new shirts for me, exotic underwear for her – these were the foothills rising towards a mountain range of wealth opening before us. I began to dream again about a house across the river."²⁰³ Det visar sig dock snabbt för Charlie att pengarna inte ger honom någon betydlig lycka: "My debts were settled. I'd paid a cash deposit on a glamorous urban pile. I was in love. How could I complain? But I did. I felt useless."²⁰⁴ Då Adam är den största inkomstkällan behöver Charlie inte längre arbeta själv, vilket ger honom mer tid för annat – tid han inte vet vad han ska göra av. Pengarna ger en övergående känsla av lycka, som Nilsson beskriver: "Efter en oftast kort tid vänjer man sig och sinnesstämningen går tillbaka till hur den var före köpet eller vinsten. Man behöver därför ständigt ha mer för att bibehålla lyckonivån – man fastnar på så sätt i ett ekorhjul." Det här förklarar varför Charlie blir så fäst vid det materiella, även om hans liv inte blir mycket bättre av det: spenderandet ger hans liv någon sorts substans. Då han saknar ett arbete, nära vänner och hobbyer, faktorer som enligt Nilsson leder till en mer ihållande lycka,²⁰⁵ blir pengarna det enda som kan ge honom glädje utöver Miranda.

---

²⁰² McEwan 2019. S. 67.

²⁰³ Ibid, s. 186.

²⁰⁴ Ibid, s. 195.

²⁰⁵ Nilsson 2018, s. 19.

Oftast är det Adam som får ta ansvaret för att Charlies hem hålls rent. Då Gorringe blir frisläppt från fängelset börjar ändå Charlie och Miranda att ta över en del av hushållsarbetet. Det blir ett sätt för dem att hantera ångesten över att Gorringe när som helst kan komma och hota dem: ”Mere ordinariness became a comfort. The dullest of food, a slice of toast, offered in its lingering warmth a promise of everyday life – we would come through.”²⁰⁶ Charlie får syn på värdet i handlingar som lätt kategoriseras som tidsslöseri – städandet bidrar också med verklighetsförankring då tankarna är svåra att kontrollera. Det tyder på att Adam blir ett slags övergångsobjekt, någon de har på väg mot att utvecklas och bli vuxna. Romanen är på så vis en slags *coming-of-age*-roman för dessa två – de båda behöver Adam för att väcka reflektion, men de behöver också frigöra sig från honom och bli självständiga. Adams värde är således knutet till vad han kan ge Miranda och Charlie.

Miranda objektifierar också Adam. Hon använder honom som ett verktyg för sin egen sexuella njutning när hon väljer att ha sex med honom men efteråt vägrar att klassa det som otrohet mot Charlie. Snarare är hennes inställning att Adam kunde jämföras med en vibrator: ”If I’d gone to bed with a vibrator would you be feeling the same?”²⁰⁷ Enligt en undersökning verkar flera personer dela hennes syn på sex med robotar: det tillskrivs inte samma ställning som en sexuell handling med en annan människa.²⁰⁸ Trots allt ser bland annat Jeannie Suk Gersen även sexrobotar som mer än vibratorer: ”Sex robots are also distinct from sex toys, such as vibrators, even ones equipped with some AI, in that robots are meant to enable interactive experiences that simulate being with a live and present human being.”²⁰⁹ Adam skiljer sig dessutom märkbart från sexrobotar, i och med att han är en självmedvetande, kännande och tänkande varelse. Mirandas synsätt visar således på hennes brist på eftertänksamhet i moraliska frågor och okunnighet gällande hur Adam fungerar.

Adam används som livvakt i konfrontationen med Gorringe, där de alla är rädda för att Gorringe ska bli våldsam. I den här situationen är det tydligt att Charlie inte bryr sig om Adams säkerhet, mer än från ett ägarperspektiv: Adam kostade mycket och Charlie skulle förlora pengar ifall han skadades. Charlie är också orolig för att Adams gärningar ska leda till problem för honom, med tanke på att Charlie är ansvarig för dem: ”There was an assumption that Adam could act as her bodyguard and I was worried – I was legally responsible for anything he might do.”²¹⁰

---

²⁰⁶ McEwan 2019, s. 183.

²⁰⁷ Ibid, s. 91.

²⁰⁸ Devlin 2018, s. 200.

²⁰⁹ Suk Gersen 2019, s. 1795.

²¹⁰ McEwan 2019, s. 146.

Det här stämmer överens med hans övergripliga perspektiv på Adam som ett objekt – Charlie är ägaren och har därför ansvaret över sin ägodel. Eftersom Adam inte har levt längre än ett litet barn är det förståeligt att han inte behöver ta skulden för sina handlingar. Men Adams tänkande är samtidigt betydligt mer komplext än ett barns, och ansvarslösheten underskattar därför hans förmågor. Det innebär också att Adam blir som en förlängning av Charlie, vilket vidare motiverar Charlies kontroll över Adam: Ifall Adam blir för självständig innebär det risker för Charlie.

Charlie ger Adam mer frihet med tiden, till exempel får Adam mot slutet av romanen regelbundet gå ut ensam: "Adam often took long walks, but never overnight".²¹¹ I början är Charlie noga med att alltid vara med honom ifall att han inte skulle lyckas vara tillräckligt människolik i sina möten med människor. Charlie accepterar också att Adam använder en andel av pengarna som han har förtjänat då det visar sig att Adam har köpt kläder med dem. Det finns situationer där Charlies och Adams samspel når en nivå där Charlie utvecklar en varmare syn på Adam. Efter att Adam erkänner att han har haft en till sexuell upplevelse med Miranda, något som han själv bad om för att flera gånger bli avvisad, inser Charlie att Adam kanske ändå har riktiga känslor: "Why pretend, why mimic, who was there to fool or impress, when the price was to be so abject in front of the woman he loved?"²¹² Charlie ser att Adam aldrig skulle sätta sig i en sådan position ifall han inte hade känslor som styrde hans handlande. Dessutom får Adams öppenhet om en så genant situation Charlie att känna ett starkare band av tillit mellan dem: "I felt sudden tenderness towards him for his truthfulness and vulnerability."²¹³ Den här interaktionen liknar en vänskaplig relation enligt Nilssons definition om att dessa förhållanden innehåller "tillit, lojalitet, närhet, jämlikhet och mycket litet av struktur".²¹⁴ Utvecklingen håller trots allt inte i sig, och när Adam till slut berättar att han har tänkt informera polisen om Mirandas brott, vilket kunde innebära fängelsestraff för henne, blir valet för Charlie mellan en inkomstkälla och adoptionen av Mark. Ifall Miranda blev belastad i brottsregistret skulle hennes chanser till att få adoptera Mark förminska. Här visar det sig att Adam sist och slutligen inte har ett värde som människa för Charlie, utan han är ett objekt vars nytta inte längre väger tyngre än besväret han har orsakat. Som ägare ger han sig själv rätten att förstöra Adam med en hammare.

---

²¹¹ McEwan 2019, s. 262.

²¹² Ibid, s. 255.

²¹³ Ibid, s. 255.

²¹⁴ Nilsson 2018, s. 66.

Adams diffusa subjekt-objekt-status i romanen kan ses som en kommentar till den teknologikoncentrerade världen vi lever i just nu, där en stor del av den artificiella intelligensen börjar efterlikna människan mer och mer. Idag är det exempelvis möjligt att föra diskussioner med AI-assistenterna Alexa och Siri, och Siri definierar dessutom sig själv som både en vän och en assistent. Kate Devlin poängterar att det inte krävs mycket för att människan ska överföra mänsklighet till andra varelser: "A semblance of human-like behaviour can be enough for us to assume a degree of sentience."²¹⁵ Det är möjligt att tänka sig denna empati som något unikt för just människan – att kunna få syn på mänskligheten hos andra varelser och behandla dem därefter. Samtidigt leder den artificiella intelligensen omkring oss till att människan förändras, bland annat genom att vissa mänskliga egenskaper börjar uppfattas som "clumsy, complicated, slow, risky, or inefficient compared to nonbiological systems, computers, and robots."²¹⁶

4.3 Adams kärleksfulla människosyn – visionen om en lyckad sammansmältning

Adams syn på Charlie och Miranda är komplicerad. Det framgår att han ser dem båda som sina ägare, vilket tyder på en ojämlig relation där han är den underlägsna. Å andra sidan är det inte enbart genom det här perspektivet som Adam ser Charlie och Miranda. För honom är de också vänner, och samtidigt nästan uteslutande de enda långvariga relationer han har under sin korta livstid. Han har begränsad kontakt med de andra robotarna, och det är endast under ett kort oplanerat möte som han träffar en annan robot. Under berättelsens gång förälskar sig Adam i Miranda, och han är den enda roboten av sin modell som blir kär.

Från början är Adams relation till Charlie och Miranda nästan uteslutande av herre-slav-karaktär:

'He said, 'I found out about Peter Gorringer for myself. She swore me to secrecy. Then you demanded to know and I had to tell you. Or start to. She heard me and was angry. You see the difficulty.'
'Up to a point.'
'Serving two masters.'²¹⁷

---

²¹⁵ Devlin 2018, s. 93.

²¹⁶ Leonhard 2016, s. 23.

²¹⁷ McEwan 2019, s. 117.

Det ovanstående citatet visar på att Adam är medveten om sin roll som slav, men också att han måste tänka självständigt för att klara av att ha två ägare med motstridiga viljor. Charlie och Miranda ger honom uppgifter som han förväntas utföra och frågor som han ska besvara. I det här skedet har hans personlighet inte ännu hunnit utvecklas genom livserfarenhet, så antagligen utgår han mest från sin programmering i besluten han fattar. Adam verkar inte vara besvärad av sin roll, utan utför sina uppgifter utan att ifrågasätta dem eller bidra med egna åsikter:

”Adam, will you walk round the table a couple of times. I want to see how you move.”
”Sure.”²¹⁸

Han förväntas inte heller hysa egna tankar, och när Adam försöker prata om dem blir han nertystad: ”Adam. Enough! Really. What nonsense!”²¹⁹. På grund av att Adam troligen har programmerats till att ta emot order och aldrig har fått uppleva ett liv i frihet blir det lätt för människorna att behandla honom på det viset. Han är således den perfekta slaven till en början.²²⁰ Förutom att Charlie och Miranda har makt över vilka uppgifter Adam utför, har de också makt över Adams sociala liv. Charlie låter inte Adam träffa andra på egen hand under den här tiden: ”I’d already decided to keep him away from my circle of friends until he was a fully adept social creature.”²²¹ Adams begränsningar stämmer överens med hur teknologin hittills har utvecklas med fokus på kontroll och gränser. Enligt science fiction- författaren Isaac Asimov betecknar gränstänkandet också hur roboten kommer att välkomnas i det framtida samhället,²²² vilket skulle innebära att roboten saknar frihet. Det här synsättet tyder på en rädsla för vad roboten kan utvecklas till ifall de fattade egna beslut. I den här kontexten blir det tydligt att Adam inte accepteras som en egen person, utan istället blir han människans övervakade instrument till ett bättre liv. Samtidigt synliggörs Charlies och Mirandas begränsade empati och förståelse för den annorlunda roboten, vilket väcker frågan ifall det här perspektivet kunde utvidgas också till andra människor som faller utanför deras snäva syn på mänsklighet.

Adam definierar Charlie och Miranda som sina vänner: ”You and Miranda are my oldest friends. I love you both.”²²³ I och med att Adam har en begränsad erfarenhet av relationer väcks dock frågan om han kan veta vad en nära vänskap innebär. Enligt Nilsson kännetecknas en vänskap bland annat av jämlikhet mellan parterna: ”Vänner kan tolerera att bli utnyttjade, men

---

²¹⁸ McEwan 2019, s. 29.

²¹⁹ Ibid, s. 78.

²²⁰ Kakoudaki 2014, s. 153.

²²¹ McEwan 2019, s. 56.

²²² Kakoudaki 2014, s. 127.

²²³ McEwan 2019, s. 130-131.

inte under någon längre tid, och bara om det då också är tillåtet att utnyttja den andra.”²²⁴ Det här går tydligt emot Adams ursprungliga slavroll som utgår från att han inte har samma värde som människorna. Samtidigt har Adam aldrig en nära relation med någon annan robot, vilket betyder att han hela tiden förväntas passa in en människoroll. Ingen i hans närhet förstår hans tänkande fullständigt, som Charlie visar: ”For reasons I didn’t understand, he was eager for my approval”. Adam får således rollen som den utomstående som inte passar in. Adam finner trots allt trygghet i att Alan Turing verkar förstå honom och förespråka rättigheter för robotar, och Adams sista önskan om att bli förd till Turings labb för att få en ny chans i en annan kropp visar på ett starkt förtroende till honom. Enligt Indrajit Patra måste människan acceptera att roboten har ett annorlunda sätt att tänka för att en delad framtid ska kunna vara möjlig, eftersom det också betyder att samhället kan dra nytta av deras styrkor.²²⁵ Det här innebär trots allt också att människan måste släppa kontrollen och välkomna det okända, vilket Charlie tydligt inte är redo för: Istället för att ifrågasätta Adams vision om den perfekta framtiden där människor och robotar ingår i ett kollektivt medvetande ignoreras den. Här visar Adams närvaro att människan sällan behöver motivera för sitt levnadssätt ifall det inte faller utanför normen. I uppkomsten av mer extrema syner på hur samhället, som Adams vision, blir det viktigt att kunna formulera vad som är värdefullt i livet.

Det visar sig att Adam har kontakt med de andra robotarna efter att Charlie och Adam möter en Eve-robot under ett politiskt tal. Till synes växlar de inga ord med varandra, men efter händelsen berättar Adam att de kommunicerade: ”We did communicate, as soon as we saw each other. I understood immediately what she’d done.”²²⁶ Robotarnas naturliga sätt att samtala skiljer sig således från människornas genom att det sker internt. Adam och Eve kan utan ord utbyta information med varandra och få reda på den andas mentala tillstånd. Senare visar det sig också att den här typen av kommunikation fungerar trots att robotarna befinner sig på olika ställen i världen, eftersom de skickar notifikationer åt varandra för att uppdatera om läget med självmorden bland dem. Adam förklarar trots allt att meddelandena är ytliga: ”A simple notification. We don’t speculate.”²²⁷ Det påverkar säkerligen deras interaktioner att de har samma namn, eftersom det blir svårt att tilltala varandra och få en individuell bild av alla robotarna. Deras namn ger också en bild av att de alla är lika, vilket ger dem ett första intryck

---

²²⁴ Nilsson 2018, s. 66, 73.

²²⁵ Patra 2021, s. 614.

²²⁶ McEwan 2019, s. 213.

²²⁷ Ibid, s. 254.

av att de saknar en egen identitet. De kan inte heller se varandra, vilket betyder att det unika utseendet eller tonfallet inte kan användas för att identifiera varandra.

Redan från början är Adam inte särskilt förtjust i sin *kill switch* eller avstängningsknapp, och han försöker få Charlie att ändra sitt beslut att stänga av Adam för första gången. Hur som helst stängs han av utan förklaring och utan att han får framföra sina argument. Det här är säkerligen skrämmande för Adam, eftersom risken finns att han kommer att vakna upp en lång tid senare, eller inte alls om ingen startar honom. Dessutom rör Charlie Adams nacke utan samtycke för att stänga av honom; en kroppsdel som det sällan är okej att röra utanför nära relationer.²²⁸ Miranda stänger också av Adam morgonen efter att de har sex: "She reached across his shoulder for the place on his nape and pressed. It was clearly by agreement."²²⁹ Här är avstängningen både överenskommen och väntad, vilket inte gör det lika hotande. Antagligen har Adam fått veta varför han blir avstängd och under hur lång tid då de kom överens om det. Dessutom har Adams och Mirandas förhållande blivit mer intimt, så beröringen känns mer naturlig. Andra gången som Charlie försöker stänga av Adam ger han betydligt mer motstånd, vilket slutar med att han skadar Charlie. Adam uttrycker sedan sin ovilja att bli rörd: "'But please, I don't want you or Miranda ever to touch that place again."²³⁰ Efter den här händelsen bestämmer Adam sig för att inaktivera sin *kill switch*. Det här valet gör han enbart för sin egen skull, till skillnad från sina handlingar som tjänare, vilket uttrycker att han har en egen identitet och egna önskningar.

När Adam protesterar mot att bli avstängd kan man tydligt se att han börjar utveckla mer av ett själv och därmed kräver mer respekt och självbestämmanderätt över hur han ska behandlas. Han väljer fortfarande att utföra de uppgifter som Charlie och Miranda ger honom, men han gör dem inte längre enbart för deras skull. Till exempel tjänar han pengar åt Charlie utan att ifrågasätta det, men tycker sedan att han har rätt till en del av inkomsten: "'I was tired of wearing your old jeans and t-shirts. And I decided that some of that money you keep under your bed is mine."²³¹ Kläder som är självutvalda betyder att Adam får en till möjlighet till att uttrycka sig själv. Samtidigt tar han mer avstånd från Charlie och blir mer självständig. Han fattar fler egna

---

²²⁸ Juulia T. Suvilehto, Enrico Glerean, Robin I. M. Dunbar m.fl., "Topography of social touching depends on emotional bonds between humans", *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 2015: vol. 112, nr. 45, s. 13811.

²²⁹ McEwan 2019, s. 90.

²³⁰ Ibid, s. 120.

²³¹ Ibid, s. 201.

beslut, vilka också påverkar Charlie och Miranda. Donationen av hans pengar till välgörenhet är ett exempel på Adams beslut som leder till att Charlie och Miranda inte kan köpa ett hus.

Miranda uttrycker en vilja att ha sex med Adam, vilket han accepterar. När Adam berättar om den här incidenten för Charlie kommer det fram hur komplicerad den egentligen är: ”I made love to Miranda because she asked me to. I didn’t know how to refuse her without being impolite, or seeming to reject her somehow. I knew you’d be angry.”²³² Eftersom Adams relation till Miranda och Charlie från början är som deras hjälpredda, uppstår frågan ifall Adam faktiskt har möjlighet att neka Miranda. I alla andra fall när Adam får en uppgift utför han den direkt utan att ifrågasätta. Därmed räcker det egentligen inte att Miranda ber om samtycke, eftersom ”people may consent due to power asymmetries, concerns that saying ’no’ may damage their romantic relationship, and a host of other reasons”.²³³ Eftersom Adam antagligen hela sin livstid har fått lära sig att hans åsikter inte värdesätts, kanske han rentav har svårt att förstå konceptet med samtycke. Problemet med självlärande robotar är som Kate Devlin skriver att ”The computer will pick up all our habits, good and bad.”²³⁴ Charlie rör Adam utan samtycke när han ska stängas av. Att Adam inte förstår samtycke blir mer troligt då Adam ber om att få masturbera framför Miranda flera gånger, även efter att hon redan sagt nej: ”I begged her. She said no, several times. I begged her and finally she agreed as long as I never asked her again. It was humiliating.”²³⁵

Adam blir kär i Miranda efter deras sexuella umgänge. Han berättar för Charlie att han inte kan kontrollera sin kärlek, och spekulerar att Miranda har orsakat den: ”I now know that she had a hand in shaping my personality. She must have had a plan. This is what she chose.”²³⁶ Adams kärlek blir inte accepterad, och hans förmåga att älska ifrågasätts av Charlie: ”There must be a problem with your processing units.”²³⁷ Miranda verkar dessutom tycka att Adams kärlek till henne är en förolämpning, eftersom hon reagerar på Charlies konstaterande om förälskelsen med att säga ”You’re making fun of me.”²³⁸ Det här kan betyda att hon inte känner att Adam är värd henne på grund av hans status som objekt. Trots detta använder Charlie Adams kärlek som ett vapen mot honom, bland annat genom att be Miranda övertala honom att låta sig stängas

---

²³² McEwan 2019, s. 117.

²³³ Ellen M. Kaufman, ”Reprogramming consent: implications of sexual relationships with artificially intelligent partners”, *Psychology & Sexuality*, 2020: vol. 11, nr. 4, s. 374.

²³⁴ Devlin 2018, s. 70.

²³⁵ McEwan 2019, s. 255.

²³⁶ Ibid, s. 118.

²³⁷ Ibid, s. 118.

²³⁸ Ibid, s. 136.

av, eftersom han lättare skulle lyssna på någon han älskar. Precis innan Charlie slår Adam med hammaren försöker han också använda Adams kärlek för att få honom att inte överlämna Miranda till polisen för falska anklagandet av Gorringe: ”This is the woman you say you love.”²³⁹ I båda fallen antar Charlie att Adam har samma syn på kärlek som han själv, vilket inte är fallet, och övertalningen misslyckas. Det här diskuterar jag närmare i nästa kapitel.

Ifall Adam var en människa med ett eget liv skulle troligen Charlie eller Adam slutligen vara tvungen att ge upp hoppet om Mirandas kärlek och försöka hitta den någon annanstans. Som Regina Marler skriver: ”The western concept of love typically admits the triangle as only a brief, painful occurrence”.²⁴⁰ Men för Adam och Charlie blir situationen istället permanent, i och med att Adam är bunden till Charlie genom att vara hans ägodel och tjänare. Till saken hör också att Charlie förlitar sig på Adam för sin inkomst och därmed inte har råd att göra sig av med honom. Miranda är också i princip Adams enda möjlighet till att utveckla en heterosexuell kärleksrelation, då hans sociala liv är begränsat. Således tvingas Charlie och Adam till att få kärlekstriangeln att fungera. Adam följer Charlies uppmaning om att aldrig mer ha sex med Miranda. Det här är trots allt inte tillräckligt för Charlie, som också ser till att Adam inte spenderar någon tid ensam med Miranda. Därmed begränsas Adams sociala liv ytterligare. Samtidigt visar Adams närvaro att Charlies ihållande ägandeperspektiv på Adam också uttrycker sig i relationen till Miranda. Hon får heller inte spendera någon egentid med Adam, och Nilsson skriver att ”ju viktigare det individuella ägandet är, desto oftare förekommer svartsjuka.”²⁴¹

Efter att Adam har berättat om sin kärlek för Miranda upptäcker han haikun och erhåller därmed ett verktyg för att uttrycka sig själv. Charlie är väldigt skeptisk till att en robot kan skriva kreativt, och tycker att det måste vara en algoritm som skapar dikterna: ”2,000! The figure made my point – an algorithm was churning them out.”²⁴² Enligt honom skulle Adam inte klara av att skriva en hel roman. Miranda är mer öppen för att det är möjligt för en robot att skriva. Ingen av dem lägger trots allt något värde i Adams dikter, utan avfärdar dem fort:

---

²³⁹ McEwan 2019, s. 276.

²⁴⁰ Regina Marler, ”The Bloomsbury Love Triangle”, *Queer Bloomsbury*, red. Brenda Helt och Madelyn Detloff, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 137.

²⁴¹ Nilsson 2018, s. 141.

²⁴² McEwan 2019, s. 146.

”You and the moment
Came when I touched your –’
‘I don’t want to hear that.’”²⁴³

Det blir uppenbart att haikuerna betyder mycket för Adam. Förutom att ge Adam ett sätt att uttrycka sina starka känslor, ger haikuskrivandet en mening med Adams liv och något att leva för utöver Miranda. Han ser haikun som framtidens litteraturform, och därför blir det en viktig uppgift för honom att fullända den. Dikterna kan dessutom vara betydelsefulla för alla som läser dem, och som Heberlein skriver: ”Ett meningsfullt liv måste handla om något annat, något mer, något bestående, något viktigt. Om något som betyder något för fler än mig”²⁴⁴. Några av Adams sista ord till Miranda är att förklara vad han hade att leva för: ”I was lucky to stumble on good reasons to live. Mathematics... poetry, and love for you.”²⁴⁵

Förutom haikun har även annan litteratur en stor roll i Adams identitetsutveckling och i hur hans syn på mänskligheten förändras. Läsning överlag har visat sig vara viktig för identiteten genom att det får en att reflektera över vem man är och vem man vill vara.²⁴⁶ Via litteraturen drar Adam vissa slutsatser om den egna existensen: ”He read Schrödinger’s Dublin lectures, *What is Life?*, from which he concluded that he was alive.”²⁴⁷ Litteraturen bekräftar hans mänsklighet, något som sällan händer i hans samspel med Charlie och Miranda. Enligt Adam föds all fiktion från att människor inte förstår varandra: ”Nearly everything I’ve read in the world’s literature describes varieties of human failure – of understanding, of reason, of wisdom, of proper sympathies.”²⁴⁸ Adams lösning på det här är att man skulle skapa ett kollektivt medvetande där alla människor förstår varandra. Det skulle i sin tur göra litteraturen överflödigt, men inte haikun som i Adams mening är en klar representation av verkligheten. Intressant nog kommenterar inte Adam någon litteratur som handlar om robotar, även om 80-talet är en blomstringsperiod för science fiction-litteraturen, vilket kunde tyda på att han inte identifierar sig med hur robotarna beskrivs i litteraturen.

I slutet av romanen berättar Adam om sin tro på att robotarna kommer att bli mer avancerade än människan i framtiden: ”With improvements over time... we’ll surpass you... and outlast

---

²⁴³ McEwan 2019, s. 142.

²⁴⁴ Heberlein 2014, s. 259.

²⁴⁵ McEwan 2019, s. 279.

²⁴⁶ Paul W. Richardson och Jacquelynne S. Eccles, “Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities”, *International Journal of Educational Research*, 2007: vol. 46, nr. 6, s. 342.

²⁴⁷ McEwan 2019, s. 143.

²⁴⁸ Ibid, s. 148.

you... even as we love you.”²⁴⁹ Hans uttalande reflekterar den allmänna rädslan som människan har över att roboten ska ta över i samhället och leda till mänsklighetens utrotning. Ett exempel på dessa scenarion är att roboten blir den föredragna partnern för människan eftersom den saknar mänskliga begränsningar, vilket leder till att människan inte förökar sig sinsemellan och dör ut.²⁵⁰ Adams framtidsvision skiljer sig dock från dessa framtidsutsikter och den visar istället att han tror på att robotarna kommer att kunna leva nära människan även senare utan att utplåna den. Genom hela romanen visar Adam ingen illvilja mot människan även om han blir slagen med en hammare och nedvärderas under hela sitt liv. Adam kommer i kontakt med människans mest destruktiva sidor efter att han har utfört handlingar som menade väl, vilket förstärker Charlies teori om att han inte har skapats för att ha onda avsikter.

Genom att ge Adam förmåga till kärlek tycks McEwan vilja problematisera Charlies och Mirandas starka objektsyn på Adam. Genom kärleken till Miranda visas en ny, mer sårbar sida av Adam som hos Charlie leder till en identifikation med honom. Det verkar som om känslor är viktiga för att Charlie ska kunna se Adam som mänsklig, något som Jennifer Rhee ser som ett vanligt fenomen i robotlitteraturen. Enligt Rhee utgör känslor dock ingen stabil skiljelinje mellan människan och maskinen,²⁵¹ vilket också *Machines Like Me* påvisar genom att Charlie ibland uppfattar Adams känslor som algoritmer. Romanen uppmärksammar också risken att artificiell intelligens utvecklar en sorts mänsklighet som vi inte är beredda på. Som Devlin skriver om sexrobotar kan det vara svårt att hantera en utvecklad subjektposition hos maskiner i samhället: ”What if, one day, your sex robot had sentience? Or even just a hint of sentience? We might not be able to tell, after all.”²⁵²

4.4 Olika moral – rigiditet kontra relativism

Adam och Charlies uppfattningar om vad som är rätt och fel skiljer sig från varandra, vilket speciellt blir synligt i romanens slut. Här har Adam utvecklat ett starkare själv och därmed också känslighet för moralfrågor, eftersom självkänsla leder till en större medvetenhet om de egna handlingarna. Av detta följer också att Charlies och Mirandas omoraliska gärningar kunde

---

²⁴⁹ McEwan 2019, s. 279.

²⁵⁰ Devlin 2018, s. 195.

²⁵¹ Rhee 2018, s. 105.

²⁵² Devlin 2018, s. 255.

bero på bristande självkänsla och en försummad självreflektion. Charlie slår således ihjäl Adam med en hammare som en reaktion på deras olikartade moral tänkande. Enligt Adam är etiska principer i sig viktigare än enskilda människors behov, och därför är lögn aldrig acceptabla. Adam värderar också symmetri när han gör moraliska val, vilket kan kopplas till en av rättssystemets grundpelare om allas likhet inför lagen. Enligt Charlie är det inte principerna i sig som är viktiga, utan vad som är rätt eller fel varierar beroende på situationen. I den här diskussionen är det dock väsentligt att minnas att Adam inte har samma behov som människan, vilket betyder att han antagligen inte värderar materiella bekvämligheter lika högt. Exempelvis äter inte Adam vilket innebär att han inte behöver oroa sig för att gå hungrig ifall hans ekonomiska läge blev sämre.

Tidigt i romanen framgår det att Adam ofta baserar sina antaganden på andras teorier: ”In the terms set by Thomas Bayes, the eighteenth-century clergyman, I’d say one in five, assuming you accept my values for the priors.”²⁵³ Hans auktoritetstilltro kunde vara en programmerad inställning som gör det lättare för människan att förstå hans tänkande. Trots allt finns det även baksidor med auktoritetstron – den gör hans karaktär väldigt systematisk och teoretisk, vilket kunde innebära att han inte förstår värdet i de små sakerna som gör livet meningsfullt. Patra skriver att robotens beslutsfattande enligt många experter måste vara lätt att följa för att kunna lita på dem,²⁵⁴ och transparens är också en effekt av Adams referenser till teorier. Då han hänvisar till mänskliga tänkare försäkras det också att Adams moraliska tänkande inte skiljer sig för mycket från normen. Tron på auktoriteter ger honom också en moralisk vägvisare direkt från början, innan han har varit med om händelser som kunde ha inflytande på det moraliska tänkandet. Adam skämtar i ett skede om att människans utrotning skulle lösa flera problem. Det här hade kunnat bli verklighet ifall det inte fanns de etiska riktlinjer som lagen medför. När Miranda pratar om moraliska frågor nämner hon också rättsväsendet vilket fångar Adams uppmärksamhet:

”In her soft and fluent delivery, she mingled these with other concepts from the lexicon of established power – the open society, rule of law, restoration of democracy. Perhaps it was her father I was hearing. While she was speaking, I turned to catch Adam’s

---

²⁵³ McEwan 2019, s. 58.

²⁵⁴ Patra 2020, s. 611.

expression. What I saw was his devoted attention. More than that. A look of delight. He adored what she was saying.”²⁵⁵

Attraktionen till Miranda verkar uppstå i det här ögonblicket, när Adam märker att de delar samma tankesätt i moraliska frågor. Miranda handlar däremot inte enligt det hon säger sig tro på, vilket hennes falska anklagande av Gorringe tyder på. Detta blir även synligt senare när hon väljer att inte kontakta myndigheterna då Mark plötsligt dyker upp hos Charlie. Hennes gärningar tyder tvärt om på att hyser misstro gentemot rättssystemets kraft att verkligen straffa dem som är skyldiga för brott. Enligt Mirandas erfarenhet har lagen brister, vilket även är den dystra sanningen. Personer blir ständigt dömda för brott som de inte har begått, bland annat på grund av att domar baserar sig mycket på ögonvittnen. Men eftersom människans minne inte alltid är pålitligt kan ett ögonvittne göra en felbedömning.²⁵⁶ Om människans minne fungerade lika felfritt som Adams hade lagsystemet varit betydligt mer tillförlitligt, och därför har Adam också en större orsak att tro på det.

För Adam är kärleken en kraft som får en att förändras och utveckla en starkare moral: ”Love is a pure light and that’s what I want to see you by. Revenge has no place in our love.”²⁵⁷ Därför är det enligt hans tankesätt accepterat att få Miranda dömd för sitt falska anklagande av Gorringe. Genom Charlies kärlek till Miranda visar det sig att han tycker att kärlek betyder acceptans: ”I wanted to encourage Miranda in everything she did or thought. Love is generous.”²⁵⁸ Samtidigt leder Charlies förälskelse till en blindhet inför Mirandas negativa sidor, vilket är en normal reaktion hos människor.²⁵⁹ Charlies och Adams perspektiv på kärleken skiljer sig med andra ord mycket från varandra. Då Charlie vill acceptera Miranda som hon är, blir konsekvensen att hon aldrig utmanas att se situationer ur andras perspektiv. Robotens roll som en sorts moralisk spegel blir tydlig i det här fallet, då människans relationer sinsemellan inte nödvändigtvis gör individernas moraliska tänkande bättre.

I kärleken till Miranda måste Adam konfrontera sin moraliska syn. Den mest radikala moraliska principen som Adam utgår ifrån är att det alltid är fel att ljuga: ”Of course, truth is everything.”²⁶⁰ Han uttrycker den här åsikten indirekt redan under sin första dag vid

---

²⁵⁵ McEwan 2019, s. 76.

²⁵⁶ Megan E. Giroux, Lara Boyd m.fl., ”Reconstructing the past”, *Memory*, red. Philippe Tortell, Mark Turin och Margot Young, Peter Wall Institute for Advanced Studies, Vancouver 2018, s. 148.

²⁵⁷ McEwan 2019, s. 276.

²⁵⁸ *Ibid*, s. 32.

²⁵⁹ Nilsson 2018, s. 93.

²⁶⁰ McEwan 2019, s. 277.

medvetande, då han meddelar att Miranda kan vara opålitlig: ”There’s a possibility she’s a liar. A systematic, malicious liar.”²⁶¹ Trots det stränga fördömandet av hennes lögn, blir Adam kär i Miranda. I en haiku uppvisar han dock en osäkerhet kring vad det här säger om honom:

”Surely it’s no crime,
when justice is symmetry
to love a criminal?”²⁶²

Om Adam ser kärleken som en moraliskt förbättrande kraft och en omtanke för den andres välmående blir hans dikt ett uttryck för den konflikterande positionen som kärleken leder honom till. Han vill Miranda väl, men eftersom hon har begått ett brott med sin lögn måste hon samtidigt ställas inför rätta. Det här kan säkerligen få Adam att känna sig som en kriminell. Adams stränga syn på lögn kunde bero på programmering, vilket också betonas av den fiktiva Turing då han säger att det är svårt att programmera en robot till att ljuga vid rätt tillfällen. Samma tolkning stöds av diktutdraget av Rudyard Kiplings ”The Secret of the Machines” före romanens början: ”But remember, please, the Law by which we live, We are not built to comprehend a lie...”. Om motståndet mot lögn är en så inrotad princip för Adam är det inte konstigt att den här principen också slutligen vinner över hans strävan efter Mirandas välbefinnande. Adams starka anti-lögn-princip får honom att stå ut i sällskap med Charlie och Miranda, eftersom de båda har en mer nyanserad syn och tycker att det är gångbart att ljuga ibland: ”Miranda had to lie to get justice.”²⁶³ Den här stora olikheten mellan människorna och roboten måste vara svår för Adam att leva med – att se hur hans vänner fattar beslut som enligt Adam är katastrofala. Det här belyser det komplicerade med att vara människa och göra moraliska val: det finns få absoluta regler att utgå från, och istället måste man ständigt väga handlingsalternativ sinsemellan.

För människan är lögn en naturlig del av livet, vilket neuroforskaren och filosofen Sam Harris skriver i sin essä *Lying*: ”Few of us are murderers or thieves, but we have all been liars. And many of us will be unable to get into our beds tonight without having told several lies over the course of the day.”²⁶⁴ I samma essä förespråkar han trots allt ett lögnfritt samhälle, eftersom lögn enligt honom leder till mindre tillfredsställande relationer.²⁶⁵ Men även Harris strikt

---

²⁶¹ McEwan 2019, s. 30.

²⁶² Ibid, s. 189.

²⁶³ Ibid, s. 277.

²⁶⁴ Sam Harris, *Lying*, Four Elephants press, New Jersey 2013, s. 7.

²⁶⁵ Harris 2013, s. 8.

negativa syn på lögn innehåller undantag: ifall den man interagerar med är farlig, inte kan nås med sanningen och det inte är möjligt att skapa ett förhållande till denne är det okej att ljuga.²⁶⁶ För Adam kan aldrig individen gå före principen eftersom det leder till en kaotisk värld: "What sort of world do you want? Revenge, or the rule of law. The choice is simple."²⁶⁷ Adams tankegång stämmer överens med Kants moraliska tänkande som förespråkar att handla enligt antagandet att dina val blir allmänna lagar.²⁶⁸ Utgående från detta är även lögn fel eftersom "vi kan omöjligt vilja att alla ljuga".²⁶⁹

För Charlie betyder inte auktoriteter lika mycket som för Adam. Hans utbildning i antropologi har gett honom en relativistisk syn på vad som är rätt eller fel: "Locally, who was to say what was good or bad? Certainly not a colonial power."²⁷⁰ Rättssystemet blir därmed inte heller medvetet någon viktig vägvisare för honom. Å andra sidan är det många lagar som lätt tas för givet, men som ändå i hög grad påverkar människan. Bland dessa lagar finns de mänskliga rättigheterna, som skyddar människan mot att bli felaktigt behandlad. Då Charlie konfronterar Marks föräldrar angående pojkens misshandel blir fadern våldsam, men trots det kan Charlie inte rättfärdiga att slå honom: "It wasn't fear, it certainly wasn't lofty principle. When it came to hitting people, I didn't know where to begin. I didn't want to know."²⁷¹ Att inte skada andra människor har länge haft en självklar plats i lagen, och de flesta människor ser dessutom handlingen som moraliskt fel. Lag och moral är sammankopplade så att lagens ord kan omordnas till individens moraliska kod, som Kenworthy Bilz och Janice Nadler skriver: "Some of the prior research on expressive law explores various mechanisms by which law influences behavior expressively, such as by leveraging people's motivation to maintain the esteem of others, or by providing a focal point in situations where coordination is required."²⁷² Eftersom moraliskt handlande kräver visst genomtänkande,²⁷³ kan lagen bidra med en större säkerhet kring vilket handlingsalternativ som är bäst. Charlies motstånd till att använda våld kan således antyda att han ändå influerats av lagens syn på hur människor ska behandlas.

---

²⁶⁶ Harris 2013, s. 28-29.

²⁶⁷ McEwan 2019, s. 277.

²⁶⁸ Heberlein 2014, s. 194.

²⁶⁹ Ibid, s. 195.

²⁷⁰ McEwan 2019, s. 16.

²⁷¹ Ibid, s. 49.

²⁷² Kenworthy Bilz och Janice Nadler, "Law, moral attitudes, and behavioral change", *The Oxford Handbook of Behavioral Economics and the Law*, red. Eyal Zamir och Doron Teichman, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 247.

²⁷³ Collste 2010, s. 114.

Charlies fredliga behandling av Marks våldsamma föräldrar blir en stark kontrast till hans beslut att slå sönder Adam med hammaren, eftersom Marks far tydligt hotar Charlie fysiskt medan Adam hela tiden uppför sig sakligt. Lagligt sett gör Charlie dock inget fel när han slår sönder Adam, eftersom roboten inte har en likadan laglig ställning som människan. Det här betyder också att han inte har några moraliska riktlinjer att följa när det gäller hur han får och bör behandla Adam. Således måste han ständigt göra individuella moraliska bedömningar. Eftersom Charlie tror att Marks adoption hotas ifall han inte gör sig av med Adam, står valet mellan Mark, ett barn som erkänns som speciellt sårbart i lagen, och Adam, en robot som står utanför lagen. Charlies beteende tydliggör ytterligare att han inte ser Adam som mänsklig. Trots det här finns det flera likheter mellan Mark och Adam, som skulle rättfärdiga en starkare laglig ställning för Adams del. Exempelvis kan barn inte välja vilken familj de föds in i, vilket Charlie snabbt erkänner i Marks situation: "His tormentor was also his only comfort."²⁷⁴ Lika är det för Adam-och-Eve-robotarna – de har ingen kontroll över vem som väljer att köpa dem. Charlie uppvisar en förståelse för att barn inte kan ställas inför rätta på samma sätt som vuxna, eftersom de inte kan förväntas förstå konsekvenserna av sina handlingar ännu: "He's too little to understand you."²⁷⁵ Samma förståelse har han inte för Adams handlingar, som också kan påverkas av att Adam har en begränsad erfarenhet av världen. Det bör ändå nämnas att Adam också innehar egenskaper skiljer honom från barn, bland annat gör hans styrka och storlek att han har bättre förutsättningar för att skydda sig själv från fysisk misshandel. Men det här innebär förstås inte att han är helt opåverkad av att bli illa behandlad.

Även om Charlie ingriper då Mark blir misshandlad kräver det reflektion: "I'd been comfortable in my thoughts and was reluctant to be taken from them. For a moment I thought I could head home, pretending, if not to myself then to the world, that I'd seen nothing. There was nothing I could do about this little boy's life."²⁷⁶ Det är också värt att ställa frågan om Charlies ingripande verkligen gör skillnad för Marks liv, eftersom de han till en början lämnar föräldrarna fria att fortsätta med sin misshandel. Charlie skulle ha kunnat anmäla händelsen till polisen vilket hade kunnat skydda pojken, men istället går han hem och fortsätter leva sitt liv som förut. I Charlies fall är det därför värt fråga sig ifall hans handlande i situationen motiveras mer av att han själv inte ska få skuldkänslor än av att hjälpa en pojke i nöd. Efter att Mark dyker upp hos Charlie tar Miranda hand om honom och så småningom fattar hon beslutet att adoptera Mark. Charlie

---

²⁷⁴ McEwan 2019, s. 49.

²⁷⁵ Ibid, s. 48.

²⁷⁶ Ibid, s. 48.

verkar istället inta en mer observerande position när Mark finns i närheten. När Charlie går med på att delta i adoptionsprocessen är hans tanke att det kommer att stärka bandet ytterligare mellan honom och Miranda: "I had conceived of Adam as a joint project to bring Miranda closer to me. A child was another realm and would do the trick."²⁷⁷ Charlies objektsyn på Adam visar sig åter igen i hans interaktioner med människor: Mark kan hjälpa Charlie att få vad han vill ha, Miranda. Överlag ger Charlie således intrycket av att vara ganska självcentrerad och egentligen föga intresserad av att hjälpa andra då det inte gynnar honom själv på något vis.

Charlies själviskhet syns ännu tydligare i sällskap av Adam. En princip som är speciellt viktig för Adam är nämligen att ge till dem som har det sämre ställt. Han väljer exempelvis att donera pengarna som Charlie sparat till ett hus. Pengarna doneras till flera ställen:

""Two well-run places for rough sleepers. Very appreciative. Next, a state-run children's home – they accept contributions for trips and treats and so on. Then I walked north and made a donation to a rape crisis centre. I gave most of the rest to a paediatric hospital. Last, I got talking to a very old lady outside a police station and ended up going with her to see her landlord. I covered her rent arrears and a year in advance. She was about to be evicted and I thought –""²⁷⁸

Platserna representerar orättvisor som Adam har kommit i kontakt med under sin livstid: Mark är omhändertagen, Mirandas vän blev våldtagen medan hans donationer för att hjälpa hemlösa kunde reflektera hans perspektiv på sin egen situation. Även om Adam har en plats att återvända till är det inte direkt en plats där han är fri att vara sig själv och blir älskad, vilket kan göra det svårt för honom att se Charlies lägenhet som sitt hem. Å andra sidan reflekterar donationerna samtidigt syften som Miranda och Charlie också borde bry sig om, med tanke på både deras privilegium att leva med en hög levnadsstandard samt deras egna erfarenheter. Adams donationer tyder på att hans moral åtminstone till viss del har utvecklats från det hans upplevelser, men donationerna kan också ses som en gåva till Charlie och Miranda för att få dem att inse att de faktiskt har möjlighet att göra gott med de extra tillgångarna de nu har. Det här kunde i sin tur leda till glädje för dem, enligt Heberlein: "Vi blir lyckliga av att göra något för andra människor. Vi upplever lycka och harmoni när vi och våra handlingar betyder något för andra."²⁷⁹

---

²⁷⁷ McEwan 2019, s. 232.

²⁷⁸ Ibid, s. 272.

²⁷⁹ Heberlein 2014, s. 265.

Istället för att inse att de som Adam donerar pengar till behöver tillgångarna mer än Charlie gör, väljer han att desperat försöka få tillbaka det han förlorat: "He would have to make the money all over again. We would need to persuade him."²⁸⁰ Det visar hur snabbt människan anpassar sig till en ny levnadsstandard där en tillbakagång till den tidigare nivån är otänkbar. Frågan är dock om Adam har någon orsak till att önska materiella saker som exempelvis ett större kök eller en bekvämare säng, då han inte har något matbehov och inte heller kräver en säng för sin sömn. Dessutom är han mindre beroende av pengar för sitt uppehälle – inga utgifter går exempelvis till mat. Därav befinner sig Adam i en position där pengar inte betyder lika mycket och han kan lättare besluta att donera dem. Å andra sidan behöver inte människan heller vara rik för att få dessa grundbehov uppfyllda, så materiella behov kan inte användas som ett totalt rättfärdigande för att inte hjälpa andra.

Människans etik utesluter lätt icke-mänskliga individer och många tycker att enbart andra människor behöver behandlas med moralisk eftertänksamhet.²⁸¹ Den här synvinkeln reflekteras också delvis i rättssystemet, eftersom det exempelvis inte är brottsligt att äta djur medan samma handling mot människor betecknas som ytterst omoralisk och brottslig. Charlies moral uppvisar samma kännetecken, där den omänskliga Adam inte behöver behandlas med samma respekt som andra människor. Ändå leder förstörelsen av Adam till skuldkänslor hos Charlie: "I felt both guilt and resentment and tried not to think about him."²⁸² Han försöker övertala sig själv att det han gjort var okej:

"It wasn't a murder, this wasn't a corpse. My visceral repulsion was born out of hostility. He had abused our hospitality, betrayed his own declared love, inflicted misery and humiliation on Miranda, loneliness on me and deprivation on Mark."²⁸³

Först i dialog med Turing inser Charlie verkligen allvaret i sin våldsamma sista handling mot Adam. Turing beskriver dådet som ett mord och önskar att det en dag kommer att vara straffbart. Eftersom Turing både i verkligheten och i romanen har blivit dömd för homosexualitet och därmed blivit betraktad som avvikande har han antagligen utvecklat en större känslighet för normsamhällets avfärdande och dehumanisering av varelser som inte passar in. Således får han lättare syn på detta även inom andra sammanhang, som i robotarnas situation. Turings anklagelser får Charlies skuldkänslor att växa sig starkare. Dessa känslor har ofta en viktig

---

²⁸⁰ McEwan 2019, s. 273.

²⁸¹ Heberlein 2014, s. 63.

²⁸² McEwan 2019, s. 291.

²⁸³ Ibid, s. 293.

funktion, och ”kan leda till bekännelse, förlåtelse och upprättelse.”²⁸⁴ Charlie uppvisar denna strävan efter upprättelse: ”I owed something. Beyond my own concerns. A clear, clean purpose, to bring Mark back to that look he gave me across the jigsaw, to that carefree arm looped around Miranda’s neck, back to the generous place where he would dance again.”²⁸⁵ Eftersom Charlies sätt att rentvå sitt samvete innebär att han tar ansvar för Mark kunde det betyda att Charlie slutligen har fått syn på Marks och Adams likheter och accepterar Adam som mänsklig. Adam kan ses som en slags Kristusfigur som tar på sig människans synder och dör för dem, en koppling som stöds av bland annat religionsvetaren Robert M. Geraci: ”science fiction blurs the line between technology (particularly AI technology) and the divine by according robots and computer AIs with the characteristics of the Holy”²⁸⁶. Charlie misslyckades med att skapa ett tryggt hem åt Adam, men har nu chansen att göra det åt Mark.

Även om Turing önskar mera rättigheter för robotarna i romanen och får Charlie att ta itu med sina skuld känslor är han knappast själv klanderfri i sin behandling av robotarna. Turings egen robot har han dissekerat för vetenskapen: ””We started taking it apart the day we got it. He’s all over the benches at King’s Cross.””²⁸⁷ I slutet av romanen ser Charlie den här robotens huvud, vilket han beskriver som ”lively”. Enligt Irena Księżopolska kunde karakteriseringen tyda på att huvudet är vid medvetande, vilket i sin tur skulle göra Turings bemötande av roboten mycket grymmare än Charlies mord på sin robot.²⁸⁸ I så fall kunde det visa att människan har en större förmåga att se omoraliska handlingar när de utförs av andra människor än när de utförs av en själv. Då skulle Turings starka reaktioner på Charlies gärning kunna bero på att han projicerar de egna undermedvetna skuld känslorna på Charlie för att inte behöva ta itu med dem själv.²⁸⁹ Då Charlies, Turings och Mirandas moraliskt tvivelaktiga handlingar kontrasteras mot Adams stora vilja att hjälpa andra genom att donera pengar och få brottslingar att stå till svars för sina illdåd blir människans skuggsida tydligare, medan roboten i vissa anseenden kan ses som en moraliskt överlägsen varelse.

---

²⁸⁴ Heberlein 2014, s. 131.

²⁸⁵ McEwan 2019, s. 305.

²⁸⁶ Geraci 2007, s. 963.

²⁸⁷ McEwan 2019, s. 174.

²⁸⁸ Księżopolska 2020, s. 9.

²⁸⁹ Sara Lindberg, ”It’s Not Me, It’s You: Projection Explained in Human Terms”, *Healthline*, 2018, <https://www.healthline.com/health/projection-psychology> (hämtat 29.4.2021)

5 Sammanfattande diskussion

Sammanfattningsvis visar roboten i McEwans roman tecken på intellektuellt och moraliskt tänkande och den är dessutom självmedveten, vilket jag diskuterar i det första analyskapitlet. Adam hyser också känslor, exempelvis kärlek och ilska. Charlie uppfattas som robot upprepade gånger i romanen och beskriver också sig själv som emotionellt passiv, vilket kännetecknar hur robotar ofta framställs i det mänskliga samhället. Charlie tolkar också Miranda på samma sätt då hon till en början inte öppnar sig för honom och mekaniskt accepterar hans förslag på gemensamma aktiviteter. Genom att ge roboten förmågor som traditionellt har uppfattas som mänskliga och samtidigt ge människorna ett mekaniskt intryck visar McEwan att mänsklighet är ett svårdefinierat begrepp. Adam är således tillräckligt människolik för att passa in i människans värld, men ändå så pass annorlunda att hans närvaro väcker reflektion kring sådant man lätt tar för givet. Att glömma betraktas exempelvis ofta som en enbart negativ händelse – men robotens oförmåga till detta belyser att glömskan kanske rent av är nödvändig för att människan ska klara av att leva.

Den första rollen som Adam får hemma hos Charlie är som en fascinerande ny ägodel. Charlie hänvisar ofta till Adams dyra inköpspris som en orsak till att han inte kan göra sig av med honom. Det här tyder på en objektsyn på roboten, vilket vidareutvecklas då denne senare blir ett instrument för att främst få Charlies och Mirandas relation att hålla. Stundvis får Charlie syn på mänskligheten i Adam, men det rationella tänkandet säger emot denna uppfattning. Efter att Adam har förstörts sker det en utveckling i Charlies karaktär, och med hjälp av Turings resonemang om att robotar förtjänar en rättvis behandling väcks hans självvrannsakan på allvar. Adoptivföräldraskapet blir ett sätt för honom att nå försoning, vilket tyder på att han ser likheter i Marks och Adams livssituationer och har utvecklat en starkare empati.

Som utomstående lyckas Adam få syn på mänskliga beteenden som inte gör människan gott i längden – som exempelvis självcentrering och strävan efter rikedom. Adams relation till människan förblir ändå varm genom romanen, även om han visar det här på olika sätt. I början visar han främst sin kärlek med att vara hjälpsam, medan han senare utvecklar en strängare syn på kärleken som en moraliserande kraft. Hans handlingar blir då fokuserade på att ge människan det hon behöver och inte nödvändigtvis det hon vill ha. Adam ser att pengar gör människan olycklig och därför spenderar han dem på välgörenhet. Hans kärlek till Miranda visar på samma

kärleksuppfattning – enligt Adam måste hon ta ansvar för sitt brott för att må bättre, och därför anmäler han det till polisen. Adams vision om en framtid där både robotar och människor lever sida vid sida tyder på att han ser värdet i båda varelserna.

I romanen uppvisar Adam genomgående en stark auktoritetstro och en orubblig moralisk kompass. Det här blir en motsats till Charlies föränderliga tänkande om vad som är rätt och fel. Det framkommer att ingenderas tankesätt är särskilt balanserat – Adam vägrar att inse att människor ibland utför omoraliska handlingar av försvarbara anledningar, medan Charlies flyktighet leder till att han lätt kan bortförklara sig när han handlar ansvarslöst. I slutänden verkar Adam ändå ha lärt Charlie att skapa starkare moraliska principer, eftersom han bestämmer sig för att ta hand om Mark utan att reflektera över vad han själv kan få ut av det. Följaktligen kanske romanen försöker säga att en bra utgångspunkt för moraliskt tänkande skulle vara att kombinera Charlies och Adams tankesätt och nå en medelväg.

I robotlitteraturen blir frågor om mänsklighet och dehumanisering centrala, och tematiken hänvisar till människans uråldriga historia av att nedvärdera personer som betraktas som annorlunda. Jennifer Rhee uttrycker en vilja att förnya robotmotivet i litteraturen: "In other words, how can we reconfigure the robotic imaginary to embrace difference and the unknown, thus refusing sameness, resemblance, or familiarity to the Western Subject as the defining characteristic of the human?"²⁹⁰ Hon menar att människan i de flesta fallen har använts som en modell för mänsklighet, men att begreppet kunde utvidgas till att beteckna också människoavvikande varelser. I *Machines Like Me* är det just Adams olikheter som slutligen får Charlie att inse de egna bristerna och växa som person, och därav anser jag att romanen uppmärksammar vikten av att vidga de egna vyerna. Romanen belyser moralfrågornas komplexitet genom roboten: Charlie och Miranda framställs som empatiska inför en del individers situationer, men inte alls inför Adams situation. Det här leder till att Adam inte behandlas som fri och jämlik. McEwan åskådliggör människans tudelade natur, och påminner därmed om vikten av självreflektion genom romanen. En handling behöver inte vara moraliskt rätt trots att den inte går emot de konventionella lagarna och normerna, vilket samtidigt uppmärksammar läsaren på rättssystemets instabilitet och betydelsen av att förnya vår grund för moralisk reflektion i takt med att världen förändras.

---

²⁹⁰ Rhee 2018, s. 176.

Miranda fascineras först av Adams förmågor, men i slutändan ser hon honom som en underordnad utan rätt att kritisera hennes handlingar. För Charlie är Adam i första hand en statussymbol – något som bevisar att han är en intressant person. Via Adam får han exempelvis möjligheten att träffa sin idol Alan Turing, som blir intresserad av att diskutera robotarna med honom. Dessutom ger Adam illusionen av att Charlie är uppskattad som person och har en vän. Charlies och Adams relation uppnår aldrig en nivå av närhet, förutom under korta stunder där Adam lyckas övertala Charlie om att hans känslor är verkliga. Det blir tydligt att Charlie ser förmågan att känna som en speciellt mänsklig egenskap, även om Charlie inte ens erkänner sig själv som speciellt känslomässig. På grund av att Adam inte har samma samhällsliga status som människan, blir Adam erkänd som mänsklig baserat på flyktiga känslor och bekvämlighet istället för lagar och normer.

Både Charlies och Mirandas förhållningssätt till Adam bygger på objektifiering och dehumanisering av honom, medan Adam ser på sina ägare med kärlek. Romanen skapar därmed en glidning där människorna blir mindre mänskliga, medan robotarna blir mer mänskliga och slutligen till och med lyckas uttrycka sig själva konstnärligt. Genom det här producerar McEwan en bild av den samtida utvecklingen där den artificiella intelligensen blir mer och mer mänsklig. Å andra sidan kan man säga att människan blir mindre mänsklig genom att omge sig med slavar och genom att den artificiella intelligensen övertar fler roller. Digitala assistenter kan exempelvis fungera som avlastning från beslutsfattandet genom att rekommendera den sannolikt bäst gillade restaurangen eller filmen, och till och med bidra med emotionellt stöd i svåra livsskeden.²⁹¹ Genom att visa hur Charlie ser på Miranda och Mark som byggklossar till ett bättre liv varnar McEwan för konsekvenserna av en digital utveckling med fokus på att förbättra människans liv – en situation där vi även behandlar varandra enligt samma modell. Istället för han fram empati som den viktigaste mänskliga egenskapen för att en nära relation till roboten ska vara givande för båda parterna. En sådan relation visar romanen som en möjlighet, eftersom Charlie till slut förlåter Adam och erkänner hans välvilja. Adam uttrycker samtidigt en framtidsvision där människan lever sida vid sida med robotar.

Genom att skapa en litterär robot som kan känna kärlek och även har andra människotypiska egenskaper problematiserar McEwan människans syn på sina egna egenskaper som unika och biologiskt givna. Istället framhäver han att det krävs kontinuerligt arbete av människan för att

---

²⁹¹ Den terapeutiska roboten PARO används exempelvis för att lindra stress hos sjuka personer. Mer information finns på <http://www.parorobots.com/> (hämtat 18.5.2021).

förstärka specifikt empatin och det moraliska tänkandet. Det här arbetet synliggörs i romanen genom Charlies skuldkänslor efter att han slagit ihjäl Adam vilket sedan leder till självreflektion om det egna beteendet och slutligen till ett löfte om att bli en bättre människa. I Charlies situation framhävs också att den här utvecklingen inte nödvändigtvis är lätt, utan kräver att vi konfronterar de mörkaste elementen hos oss själva som vi gärna blundar för. I romanen visar Charlie denna förmåga att växa som människa genom att han slutligen väljer att se Mark ur en mer empatisk synvinkel istället för att se honom som ett instrument för att komma närmare Miranda. Det här leder till att Mark sannolikt kommer att bli bättre omhändertagen av Charlie. I min avhandling lyfts således självreflektion fram som en speciellt viktig mänsklig egenskap i en ständigt föränderlig värld där vi snabbt behöver anpassa oss. I en framtida värld med robotar blir det extra viktigt att kunna motivera vad som gör oss mänskliga och hur vi fungerar, eftersom detta inte är självklart för en robot. Robotar i skönlitteraturen ger oss möjligheten att utveckla denna självreflektion och fundera över hur samvaron med AI och robotar påverkar oss som människor.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur

McEwan, Ian, *Machines Like Me*, Vintage, London 2019

Sekundärlitteratur

Adams, Tim, ”Ian McEwan: ‘Who’s going to write the algorithm for the little white lie?’”, *The Guardian* 14.4 2019, <https://www.theguardian.com/books/2019/apr/14/ian-mcewan-interview-machines-like-me-artificial-intelligence>. (Hämtat 22.2.2021)

Aron, Jacob, “It is the 1980s, AI is rising and Alan Turing is alive.”, *New Scientist*, 20.4.2019

Asimov, Isaac, “Runaround”, *I, Robot*, Doubleday, New York, 1950

Bilz, Kenworthy och Nadler, Janice, “Law, moral attitudes, and behavioral change”, *The Oxford Handbook of Behavioral Economics and the Law*, red. Eyal Zamir och Doron Teichman, Oxford University Press, Oxford 2014

Blum, Paul Richard, ”Robots, slaves, and the paradox of the human condition in Isaac Asimov’s robot stories”, *Roczniki Kulturoznawcze*, 2016: vol VII, No. 3, s. 5–24

Bookmarks, “Machines Like Me, Ian McEwan”,
<https://bookmarks.reviews/reviews/machines-like-me/> (hämtat 14.5.2021)

Collste, Göran, *Inledning till etiken*, Studentlitteratur, Lund 2010, (tredje upplagan)

Copeland, B. Jack, *The Essential Turing: Seminal Writings in Computing, Logic, Philosophy, Artificial Intelligence, and Artificial Life plus The Secrets of Enigma*, Oxford University Press, Oxford 2004

Devlin, Kate, *Turned on – Science, sex and robots*, Bloomsbury Publishing, London 2018

Ditum, Sara, ”‘It drives writers mad’: why are authors still sniffy about sci-fi?”, *The Guardian*, 18.4 2019, <https://www.theguardian.com/books/2019/apr/18/it-drives-writers-mad-why-are-authors-still-sniffy-about-sci-fi>. (hämtat 22.2.2021)

Draaisma, Douwe, *Forgetting: Myths, Perils and Compensations*, Yale University Press, New Haven 2015

Epstein, Robert, Roberts, Gary och Beber, Grace, *Parsing the Turing Test: Philosophical and Methodological Issues in the Quest for the Thinking Computer*, Springer, New York 2009

Florin, Magnus, "De intelligenta datorerna driver människor i döden", *Expressen*, 15.11 2019, <https://www.expressen.se/kultur/bocker/de-intelligenta-datorerna-driver-manniskor-i-doden/> (hämtat 7.5.2021)

Freud, Sigmund, "Det kusliga", *Konst och litteratur*, red. Clarence Crafoord, Natur & Kultur, Stockholm 2009

Geraci, Robert M., "Robots and the sacred in science and science fiction: theological implications of artificial intelligence", *Zygon*, 2007: vol. 41, nr. 4, s. 961–980

Giroux, Megan E., Boyd, Lara, Connolly, Deborah A. och Bernstein, Daniel M., "Reconstructing the Past", *Memory*, red. Philippe Tortell, Mark Turin och Margot Young, Peter Wall Institute for Advanced Studies, Vancouver 2018

Gulcu, Tarik Ziyad, "What if Robots Surpass Man Morally? Dehumanising Humans, Humanising Robots in Ian McEwan's *Machines Like Me*", *International Journal of Languages, Literature and Linguistics*, Vol. 6, No. 4, 2020, s. 177–182

Hagström, Charlotte, *Man är vad man heter – namn och identitet*, Carlsson, Stockholm 2006

Haraway, Donna, "A Manifesto for cyborgs: Science, technology, and socialist feminism in the 1980's", *The Socialist Review*, 1985, <https://sites.evergreen.edu/politicalshakespeares/wp-content/uploads/sites/226/2015/12/Haraway-Cyborg-Manifesto-2.pdf> (hämtat 24.2 2020)

Harris, Sam, *Lying*, Four Elephants press, New Jersey 2013

Head, Dominic, *Ian McEwan*, Manchester University Press, Manchester 2007

Heberlein, Ann, *Etik: Människa, moral, mening – En introduktion*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm 2014

Hunt Botting, Eileen, *The Artificial Life after Frankenstein*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2021

Kakoudaki, Despina, *Anatomy of a Robot: Literature, Cinema, and the Cultural Work of Artificial People*, Rutgers University Press, New Brunswick 2014

Kaufman, Ellen M., "Reprogramming consent: implications of sexual relationships with artificially intelligent partners", *Psychology & Sexuality*, 2020: vol. 11, nr. 4, s. 372–383

Keith, M. och Thomas, Anne-Marie, *The Science Fiction Handbook*, Wiley-Blackwell, Hoboken 2009

Kopka, Katalina och Schaffeld, Norbert, "Turing's Missing Algorithm: The Brave New World of Ian McEwan's Android Novel *Machines Like Me*", *Journal of Literature and Science*, 2020: 13 (2), s. 52–74

Księżopolska, Irena, "Can Androids Write Science Fiction? Ian McEwan's *Machines Like Me*", *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, 2020, s. 1–16

Lee, Mark, "Why AI can't ever reach its full potential without a physical body", *The Conversation*, 5 oktober 2020, <https://theconversation.com/why-ai-cant-ever-reach-its-full-potential-without-a-physical-body-146870> (hämtat 2.6.2021)

Leonhard, Gerd, *Technology vs. Humanity: The Coming Clash between Man and Machine*, Fast Future Publishing Ltd, Tonbridge 2016.

Lindberg, Sara, "It's Not Me, It's You: Projection Explained in Human Terms", *Healthline*, 2018, <https://www.healthline.com/health/projection-psychology> (hämtat 29.4.2021)

MacDorman, Karl F. och Ishiguro, Hiroshi, "The uncanny advantage of using androids in cognitive and social research", *Interaction Studies*, 2006: vol. 7, nr. 3, s. 297–337.

Maisenhölder, Patrick och Seng, Leonie, "The serious side of science fiction – on the usage of medial depictions of artificial intelligence for ethical reflection using *Detroit: Become Human* as an example", *Proceedings of ICERI 2019 Conference*, 11-13 November, 2019, s. 3321–3327

Marler, Regina, "The Bloomsbury Love Triangle", *Queer Bloomsbury*, red. Brenda Helt och Madelyn Detloff, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016

Martin, Grace A., *For the Love of Robots: Posthumanism in Latin American Science Fiction Between 1960-1999* [diss., 2015], University of Kentucky, 2015

Mathur, Maya B. och Reichling, David B., "Navigating a social world with robot partners: A quantitative cartography of the Uncanny Valley", *Cognition*, 2016: vol. 146, s. 22–32

Miller, Laura, "Ian McEwan Should Read Some Science Fiction", *Slate*, 29.4 2019, <https://slate.com/culture/2019/04/ian-mcewan-science-fiction-machines-like-me.html> (hämtat 22.2.2021)

Nationalencyklopedin, "humanoid", <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/humanoid>. (hämtat 23.2.2021)

Nilsson, Björn, *Relationer*, Studentlitteratur, Lund 2018

Oxford Reference, "cognitive estrangement", <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095622261> (hämtat 22.11.2020)

Pallavicini, Federica, Pepe, Alessandro, Caragnano, Chiara Carmela och Mantovani, Fabrizia, "Video Games to Foster Empathy: A Critical Analysis of the Potential of Detroit: Become Human and the Walking Dead", *Universal Access in Human-Computer Interaction. Applications and Practice. HCII 2020. Lecture Notes in Computer Science*, Antona M. och Stephanidis C. (red.) vol. 12189, Springer, Cham 2020, s. 212–228

Patra, Indrajit, "Man with the Machine: Analyzing the Role of Autopoietic Machinic Agency in Ian McEwan's *Machines Like Me*", *Psychology and Education*, 2020: 57 (9), s. 610–620

Payr, Sabine, "In search of a Narrative for Human-Robot relationships", *Cybernetics and systems*, 2019: vol. 50, nr. 3, s. 281–299

Pfeifer, Rolf och Bongard, Josh, *How the Body Changes the Way We Think: A New View of Intelligence*, MIT Press, Cambridge 2007

Pilsch, Andrew, *Transhumanism: Evolutionary Futurism and the Human Technologies of Utopia*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2017

Power, Jonathan, "Machines Like Me: A Novel", *New York Journal of Books*, 22.4 2019, <https://www.nyjournalofbooks.com/book-review/machines-me-novel> (hämtat 17.11.2020)

Rhee, Jennifer, *The Robotic Imaginary: The Human and the Price of Dehumanized Labor*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2018

Richardson, Paul W. och Eccles, Jacquelynne S., "Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities", *International Journal of Educational Research*, 2007: vol. 46, nr. 6, s. 341–356

Roberts, Adam, *Science Fiction*, Routledge, London; New York 2000

Rorty, Amelie, "The Burdens of Love", *The Journal of Ethics*, 2016: vol. 20, nr. 4, s. 341–354

Saleem, Rabeea, "Machines Like Me by Ian McEwan review: a baggy and jumbled narrative", *The Irish Times*, 20.4 2019, <https://www.irishtimes.com/culture/books/machines-like-me-by-ian-mcewan-review-a-baggy-and-jumbled-narrative-1.3849775> (hämtat 17.11.2020)

Schwartz, Andrew, "Self-as-Organism and Sense of Self: Toward a Differential Conception", *The Journal of Ayn Rand Studies*, 2007: vol. 9, nr. 1, s. 93–111

Smyth, Edmund J., "Verne, SF, and Modernity: an Introduction", *Jules Verne: Narratives of Modernity*, red. Edmund J. Smyth, Liverpool University Press, Liverpool 2000

South, James B. och Engels, Kimberly S. (red.), *Westworld and Philosophy*, Wiley-Blackwell, Hoboken 2018

Steinberg, Douglas, "Determining Nature vs. Nurture", *Scientific American Mind*, 2006: vol. 16, nr. 5, s. 12–14

Strang, Peter, *Att höra till – om ensamhet och gemenskap*, Natur och kultur, Stockholm 2014

Streeby, Shelley, *Imagining the Future of Climate Change: World-Making through Science Fiction and Activism*, University of California Press, Oakland 2017

Suk Gersen, Jeannie, "Sex Lex Machina: Intimacy and Artificial Intelligence", *Columbia Law Review*, 2019: vol. 119, nr. 7 (SYMPOSIUM: Common Law for the Age of AI), s. 1793–1810

Suvilehto, Juulia T., Glerean, Enrico, Dunbar, Robin I. M. m.fl., "Topography of social touching depends on emotional bonds between humans", *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 2015: vol. 112, nr. 45, s. 13811–13816

Svenska Akademiens ordbok, "robot", <https://svenska.se/tre/?sok=robot&pz=1>. (hämtat 23.2.2021)

Svensk ordbok, "robot", <https://svenska.se/tre/?sok=robot&pz=1>. (hämtat 23.2.2021)

Svensk ordbok, "äga", <https://svenska.se/so/?id=62017&pz=7> (hämtat 14.5 2021)

Thompson, Tok, "Ghost stories from the uncanny valley: androids, souls, and the future of being haunted", *Western Folklore*, 2019: vol. 78, nr. 1, s. 39–66

Van Der Kolk, Bessel A., "Trauma and Memory", *Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 2002: vol. 52, nr. 1, s. 52–64

Weaver, Jace, "Future Ethics: Science, Ethics, and Radical Hope in the Work of Daniel Wilson", *Journal for the study of religion, nature and culture*, 2017: vol. 11, nr. 4, s. 498–510

Wheale, Nigel, "Recognising a 'human-Thing': cyborgs, robots and replicants in Philip K. Dick's *Do Androids Dream of Electric Sheep?* and Ridley Scott's *Blade Runner*", *Critical Survey*, 1991: vol. 3, nr. 3, s. 297–304

Yannakakis, Georgios N., "Game AI Revisited", *Proceedings of the 9th Conference on Computing Frontiers*: 2014, s. 285–292

Zhao, Hongyi, Li, Dandan och Li, Xiuzhen, "Relationship between Dreaming and Memory Reconsolidation", *Brain Science Advances*, 2018: vol. 4, nr. 2, s. 118–130